

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 28/2018

HENKIRIKOSKATSAUS 2018

MARTTI LEHTI

Huomautuksia

- Ellei toisin mainita katsauksen tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tietoihin ja Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (entinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) tutkimuksiin.
- Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä on Poliisihallituksen, Poliisiammattikorkeakoulun ja Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin yhteisesti ylläpitämä tietokanta.

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/krimo

PL 24, Unioninkatu 40
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 28/2018

ISBN 978-951-51-0653-7 (pdf)

ISSN 2342-7779 (pdf)

Sisällysluettelo

Tiivistelmä.....	1
1 Henkirikosseuranta.....	2
2 Historiallinen ja alueellinen kehitys.....	3
2.1 Henkirikollisuus Euroopassa	3
2.2 Historiallinen kehitys Suomessa.....	7
2.3 Henkirikollisuuden kehitys viime vuosikymmeninä	9
2.4 Alueellinen jakauma	10
3 Rikokset.....	11
3.1 Osapuolten aiempi rikollisuus.....	11
3.2 Osapuolten aiempi keskinäinen väkivalta	13
3.3 Muu rikosta edeltänyt oirehtiminen.....	14
3.4 Uhrien ja tekijöiden määrä.....	15
3.5 Tekovälineet ja väkivallan tyypit	16
3.6 Tekopaikka	19
3.7 Päihteet	20
3.8 Motiivit	23
3.9 Osapuolten suhde	24
3.10 Henkirikoksiin liittyvät oheisrikokset	27
4 Rikososapuolet	28
4.1 Ikä ja sukupuoli.....	28
4.2 Kansalaisuus ja syntymämaa	30
4.3 Työelämäsuhte ja sosioekonominen asema	33
4.4 Perheasema	35
4.5 Päihteiden väärinkäyttö	36
4.6 Erityisryhmät rikososapuolina.....	38
4.7 Nuorten henkirikollisuus	39
5 Henkirikosten seuraukset	40
5.1 Rikosten ilmitulo	40
5.2 Rikosten selvittäminen ja esitutkinta	41
5.3 Oikeuskäsittely ja rangaistukset	42
6 Yhteenvetoa ja pohdintaa.....	48
Kirjallisuutta	50
Liitteet.....	54

Tiivistelmä

- Vuonna 2017 poliisin tietoon tuli Polstatin ennakkotietojen mukaan 84 (–12 %) uhrin kuolemaan johtanutta Suomessa tehtyä tahallista väkivaltarikosta. Vuotuinen rikollisuustaso 100 000 asukasta kohti oli 1,5.
- Henkirikosseurannan, johon rikokset kirjataan vasta esitutinnan päätyttyä, tämän hetkisen arvion (28.2.2018) mukaan henkirikosten määrä vuonna 2017 oli 78 (+4 %). Vuotuinen rikollisuustaso 100 000 asukasta kohti oli 1,4.
- Henkirikosten määrä vastasi siten vuonna 2017 edellisvuoden tasoa ollen edelleenkin erittäin matala 1990-luvun ja 2000-luvun alun keskitasoon verrattuna. Henkirikollisuus on vähentynyt kaksikymmentä vuotta yhtäjaksoisesti ja rikollisuustaso on tällä hetkellä maamme modernin tilastointihistorian matalin. Muutos on tapahtunut yksinomaisesti miesten tekemissä henkirikoksissa.
- Henkirikosten pääosa liittyy Suomessa keski-ikäisten työelämän ulkopuolella olevien miesten keskinäisiin alkoholinkäyttötilanteisiin. Vuosina 2010–2016 60 %:ssa aikuisten välisiä henkirikoksia kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä humalassa, 79 %:ssa rikoksia ainakin yksi osapuolista oli humalassa.
- Yleisin uhri on tuttavän tai ystävän surmaama mies (44 % uhreista). Seuraavaksi yleisimmät ovat parisuhdekumppanin surmaama nainen (16 %) ja uhrille ennalta tuntemattoman henkilön surmaama mies (11 %).
- Vuosina 2010–2016 henkirikoksiin syylistyneistä miehistä 60 % oli tuomittu tuomioistuimessa henki- tai pahoinpitelyrikoksesta rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana ainakin kerran, 32 % oli ollut rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana suorittamassa ehdotonta vankeusrangaistusta. 37 % oli ollut elämänsä aikana vankilassa ainakin kerran ennen rikosta.
- Henkirikollisuuden maakunnalliset tasoerot ovat huomattavat, mutta viime vuosina supistuneet. Korkeimmat rikollisuustasot löytyivät vuosina 2010–2016 Lapista, Keski-Suomesta ja Kymenlaaksosta, matalimmat puolestaan Ahvenanmaalta ja Keski-Pohjanmaalta.
- Henkirikollisuuden taso on Suomessa tällä hetkellä Euroopan unionin kymmenenneksi korkein ja keskimääräistä korkeampi myös kaikkien kehittyneiden teollisuusmaiden ryhmässä. Rikollisuustason korkeus selittyy suurelta osin keski-ikäisten työttömien miesalkoholistien korkealla rikollisuustasolla. Muiden sosioekonomisten ryhmien henkirikollisuus ei Suomessa tasoltaan juurikaan eroa muiden läntisen Euroopan maiden tilanteesta.
- Henkirikoksista vuosina 2010–2016 epäillyistä 83 % vastaan nostettiin syyte ja 71 % tuomittiin rangaistukseen. Rangaistukseen tuomituista 94 % sai ehdottoman vankeusrangaistuksen. Ajanjaksolla taposta tuomittujen miesten keskirangaistus oli 10 vuotta 3 kuukautta ja naisten 9 vuotta 3 kuukautta.

1 Henkirikosseuranta

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (silloiselta nimeltään Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos), Poliisiammattikorkeakoulu ja sisäasiainministeriön poliisiosasto käynnistivät 1.6.2002 henkirikosseurannan. Hankkeen tavoitteena on seurata henkirikosten määrän ja piirteiden kehitystä sekä tuottaa tietoa, jota voidaan käyttää henkirikosten ehkäisyyn, rikosten selvittämiseen ja väkivallan syiden perustutkimukseen. Henkirikosseuranta on tarkoitettu pysyväksi. Tällä hetkellä sopimus on voimassa vuoden 2019 kesäkuuhun saakka.

Tietokantaan kirjataan perustiedot poliisin tietoon tulevien henkirikosten (murha, tappo, surma, lapsensurma) ja tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyjen kuolemantuottamusrikosten osapuolista sekä teonpiirteistä. Tietokantaan ei kerätä tietoja henkirikoksen yrityksistä tai muista väkivaltarikoksista.

Tiedot kerätään rikosten esitutkinnasta vastaavilta henkilöiltä määrämuotoisella sähköisellä lomakkeella. Ne kirjataan, kun esitutkinta on saatettu loppuun tai rikoksen ilmi tulosta on kulunut yksi vuosi. Käytännössä tietokanta sisältää siten tietoja poliisin tietoon tulleista ja *esitutkinnassa todennäköisiksi henkirikoksiksi* todetuista tapauksista. Tietojen kattavuus tarkistetaan poliisiasian tietojärjestelmän (PATJA) avulla.

Tutkintalomakkeessa on rikosta ja sen ominaispiirteitä koskevia kysymyksiä kaikkiaan 34, rikososapuolia koskevia kysymyksiä on 45 ja tutkinnallisia seikkoja koskevia kysymyksiä kahdeksan. Seurannan pääasiallinen laskentayksikkö on henkirikoksen uhri.

Henkirikostietokannan käyttöoikeus on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutilla ja Poliisiammattikorkeakoululla. Tietoja julkistetaan vain muodossa, josta yksittäisiä asianosaisia ei voida tunnistaa.

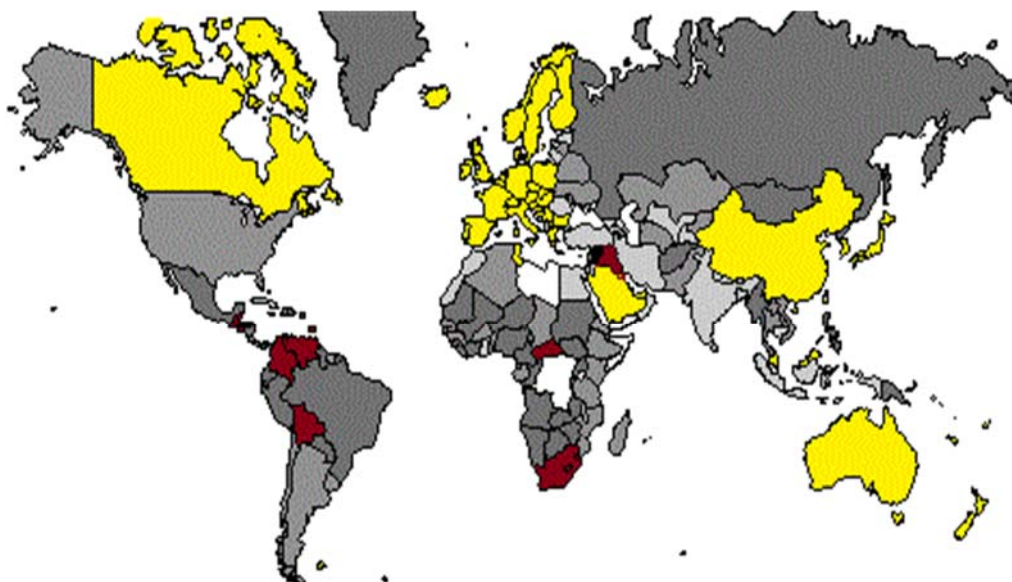
Tietokannan ylläpito, rahoitus ja siihen perustuva tutkimus on jaettu tutkimuslaitosten ja Poliisihallituksen kesken. Tietokantaa säilytetään Poliisiammattikorkeakoulussa ja Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa.

2 Historiallinen ja alueellinen kehitys

2.1 Henkirikollisuus Euroopassa

Rikollisuuden kansainvälisen vertailun ongelmana on se, että rikostunnusmerkitöt eroavat maittain huomattavasti. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi kuin seurauksiltaan lievemässä väkivallassa. Kuitenkin myös henkirikoksia koskevia rikostilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että niitä tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene että kyseessä on uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten rikosten välille, samoin yritysten erottelu täytetyistä rikoksista.

Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot. Tosin maakohtaiset erot rikosten selvityskyvyssä ja terveydenhuoltojärjestelmien toimivuudessa vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kuolemansyytilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ainoastaan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus. Kuolemansyytiedot ovat pääsääntöisesti väestöpohjaisia. Toisin sanoen esimerkiksi Suomen kuolemansyytilastoon kirjataan Suomessa asuinpaikan omaavien henkilöiden henkirikoskuolemat riippumatta siitä missä maassa ne ovat tapahtuneet. Vastaavasti Suomessa surmattujen ulkomaalaisten kuolemantapaukset kirjataan heidän kotimaidensa tilastoihin.

Kuvio 1 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä väestön 100 000 henkeä kohti vuosina 2008–2012. Laskettu WHO:n ja kansallisista tiedoista.

Uhreja / 100 000 asukasta/ vuosi

Eurooppa on tahallisen henkirikoskuolleisuuden tasolla mitaten yksi väkivallattomimmista alueista nykymaailmassa. Yhtä vähäistä törkeä väkivalta on vain osassa Itä-Aasiaa, Kanadassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa sekä muutamissa Persianlahden maissa (kuvio 1).

Perinteisesti Euroopan on voinut jakaa henkrikollisuuden tason perusteella neljään vyöhykkeeseen. Läntisessä Euroopassa (Skandinavian maat, Sveitsi ja Euroopan unionin vanhat jäsenmaat Suomea lukuun ottamatta) henkrikollisuuden asukaslukuun suhteutettu vuotuinen taso on jo pitkään ollut vähemmän kuin kaksi surmattua 100 000 asukasta kohti. Länsi-Euroopassa ja Skandinavian maissa tilanne on ollut suhteellisen vakaa 1800-luvun puolivälistä saakka, Välimeren maissa henkrikollisuus laski länsieurooppalaiselle tasolle vasta toisen maailmansodan jälkeen. Samaan alhaisen henkrikollisuuden vyöhykkeeseen kuuluvat nykyisin myös itäisen Keski-Euroopan ja Länsi-Balkanin maat. Tosin 1990-luvun yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen murrokseen liittyi niissä väkivaltarikollisuuden voimakas kasvu, jonka seurauksena henkrikollisuustaso kaksinkertaistui. Muutos jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi ja rikollisuus on sittemmin palannut aiemmalle tasolle (kuvio 2).

Korkean henkrikollisuuden maita Euroopassa ovat pitkään olleet Suomi sekä Itä-Balkanin, Baltian ja Itä-Euroopan maat. Itä-Euroopassa, Baltian maissa ja Balkanilla 1990-luvun yhteiskunnalliset muutokset aiheuttivat Keski-Eurooppaa rajumman väkivaltarikollisuuden kasvun ja myös rikollisuustason lasku oli alueella hitaampi kuin Keski-Euroopassa. Viime vuosina rikollisuuden väheneminen on ollut kuitenkin nopeaa. Virossa, Liettuassa ja Latviassa henkrikollisuus onkin nykyään samalla tasolla kuin 1930-luvulla ja 1960-luvun alussa, jolloin se oli edellisen kerran matalimmillaan maiden tilastoidun väkivaltarikollisuuden historiassa. Myös Venäjällä ja Ukrainassa henkrikollisuuden tason lasku on ollut jyrkkä, mutta taso on edelleen puolitoista–kaksinkertainen 1950-luvun lopun ja 1960-luvun alun tasoon nähden.

Eniten henkrikoksia asukasta kohti tehdään Euroopassa edelleenkin Venäjällä. Henkrikollisuuden tasoerot maan sisällä ovat kuitenkin suuret. Uralin itäpuolisilla alueilla rikollisuustaso on noin kaksinkertainen maan keskitasoon verrattuna ja vastaavasti Etelä-Venäjällä vain puolet keskitasosta. Pietarin, Murmanskin ja Moskovan alueilla henkrikollisuuden taso on ollut viidenneksen koko maan rikollisuustason alapuolella, Karjalan tasavallassa maan keskitasoa (Pridemore 2003) (kuvio 2).

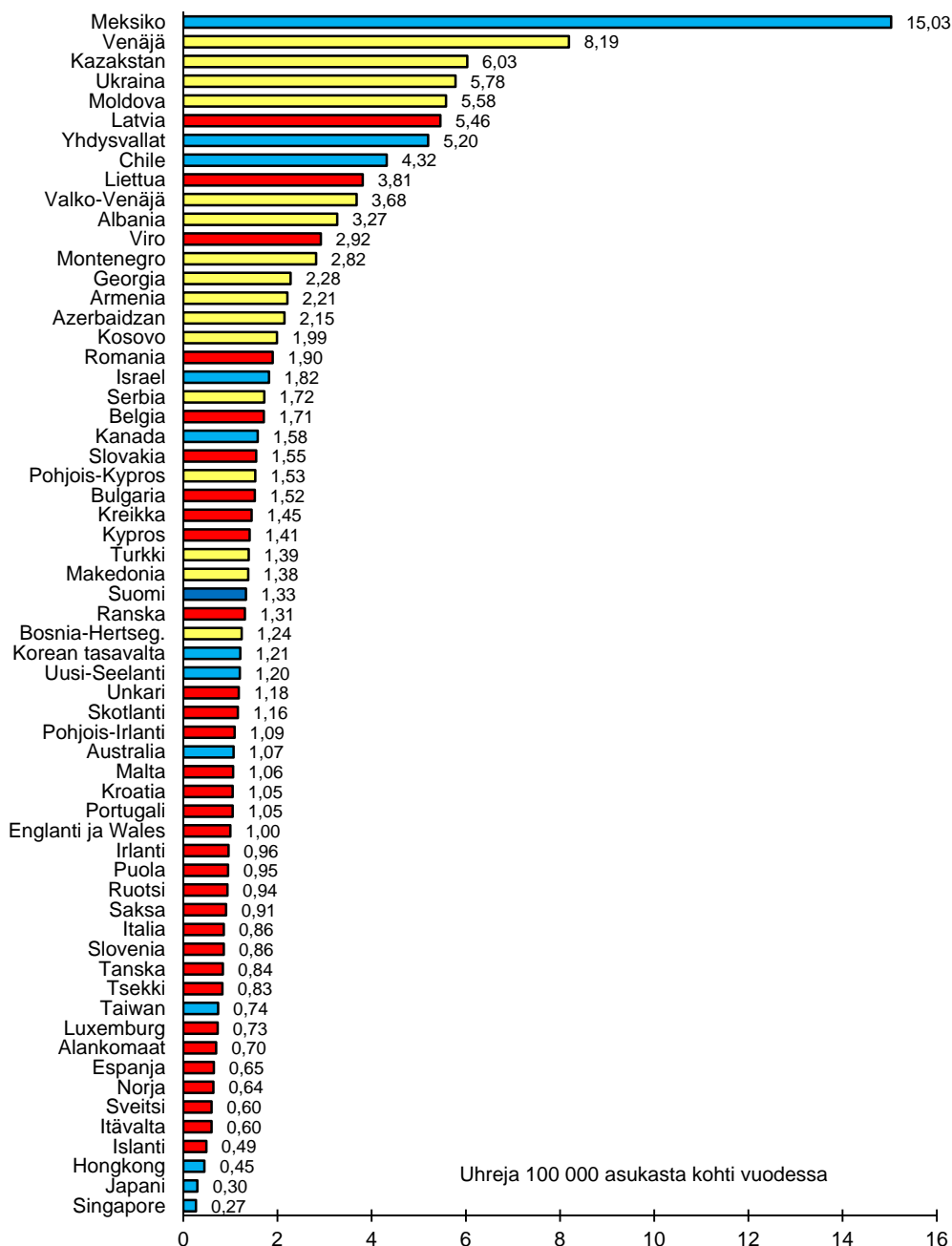
Taulukko 1 Suomen sijoittuminen henkirikoskuolemariskin vertailussa Euroopassa (WHO ja kansalliset tilastot; kunkin maan osalta viiden viimeisen saatavissa olleen vuoden keskiarvo)

	Naiset	Miehet	Koko väestö
Eurooppa 49	23.	22.	25.
OECD 37	24.	10.	12.
EU 30	11.	8.	10.
EMU 19	8.	6.	8.

* Mitä pienempi numero, sitä korkeampi riski.

Suomessa henkrikollisuuden taso on tällä hetkellä Euroopan unionin kymmenenneksi ja OECD-maiden kahdenneksitoista korkein. Suomea voi näissä viiteryhmissä pitää edelleen korkeahkon henkirikostason maana, vaikka ero ei olekaan

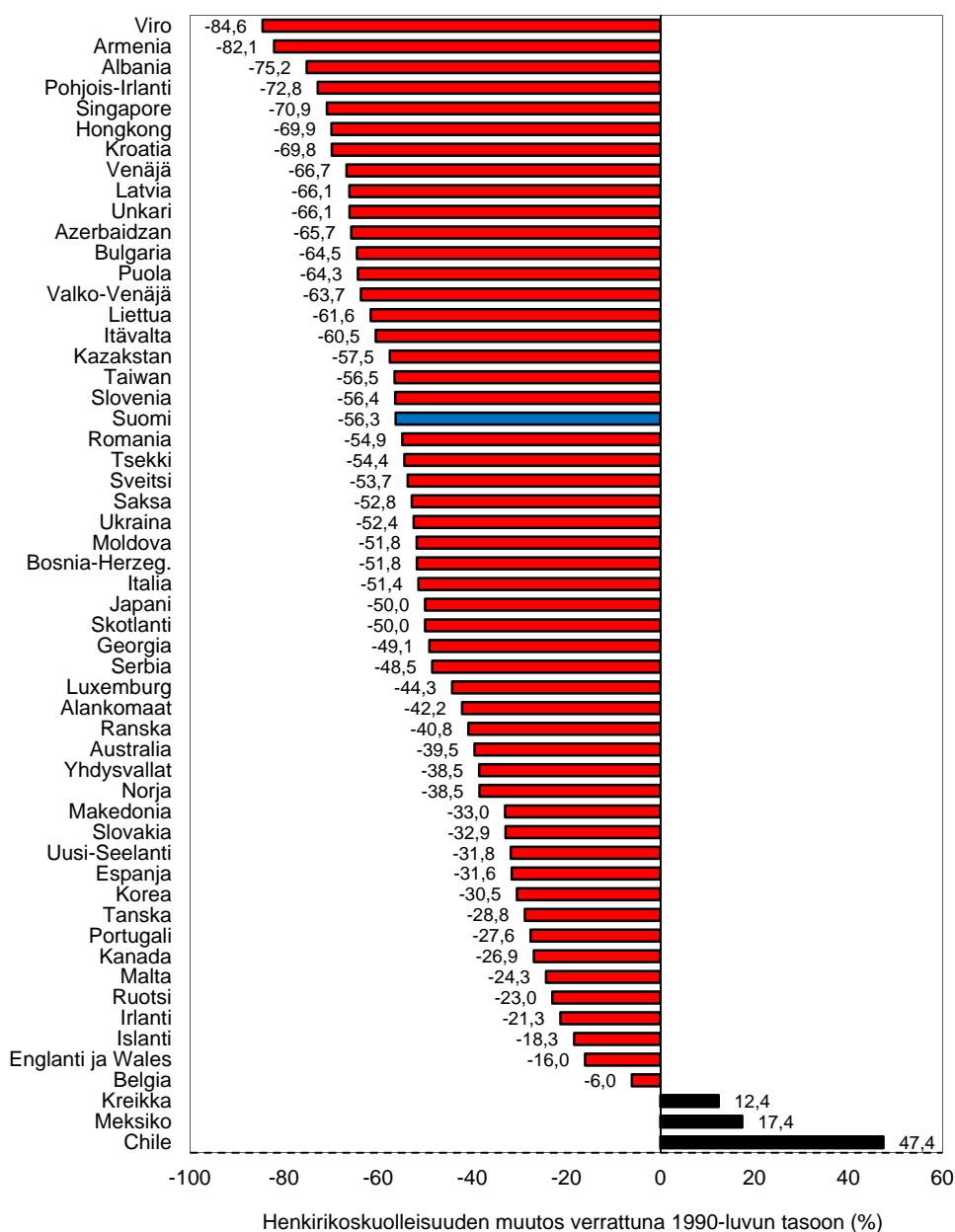
enää yhtä silmiinpistävä kuin vielä vuosikymmen sitten. Ero miesten henkirikoskuolleisuudessa on Länsi-Eurooppaan verrattaessa nykyisin naisten kuolleisuutta suurempi, mutta myös naisten henkirikoskuolleisuus on maassamme edelleen jonkin verran muuta Länsi-Eurooppaa korkeampi (taulukko 1).

Kuvio 2 Henkirikoskuolleisuuden taso Euroopassa ja Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Euroopan talousalue tummanpunasella, muu Eurooppa keltaisella ja Euroopan ulkopuoliset maat sinisellä. Englantia, Skotlantia ja Pohjois-Irlantia on käsitelty erillisinä tilastointiyksikköinä.¹

¹ Tiedot perustuvat kuolemansyytilastoihin ellei poliisin tai kansallisen seurannan tietoja ole arvioitu luotettavammiksi. Kunkin maan osalta on käytetty viiden viimeisen saatavilla olleen vuoden keskitasoa (useimpien kohdalla vuosia 2012–2016). Kuvioista puuttuvien Euroopan valtioiden ja erillishallintoalueiden tiedot löytyvät liitetäulukosta 3.

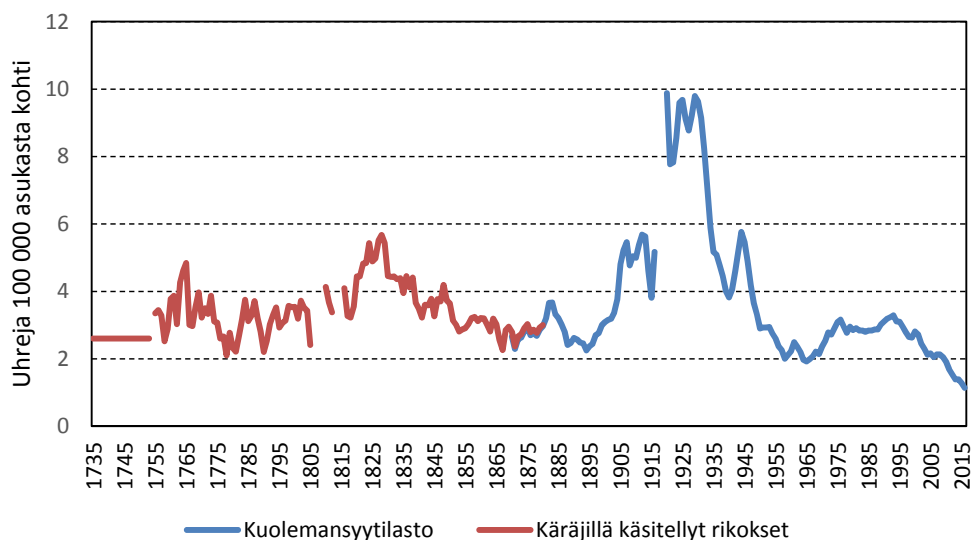
Henkirikollisuuden taso on laskenut kaikkialla Euroopassa viimeisten kahden vuosikymmenen kuluessa. Maanosan maista ainoastaan Kreikassa rikollisuustaso on tällä hetkellä 1990-luvun keskitasoa korkeampi. Rikollisuustason lasku Suomessa on ollut sekä Euroopan talousalueen keskimääräistä että kaikkia muita Pohjoismaita nopeampaa (kuvio 3). Nykyisen kehityksen jatkuessa perinteinen vyöhykejako näyttäisi olevan muuttumassa yhä selvemmäksi kahtiajaoksi Itä-Euroopan ja muun Euroopan välillä (kuvio 1).

Kuvio 3 Henkirikollisuuden muutos Euroopassa ja Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa 1990-luvulta 2010-luvulle. Nykytaso (ks. kuvio 2) verrattuna 1990–99 keskikuolleisuuteen (WHO ja kansalliset tilastot)

2.2 Historiallinen kehitys Suomessa

Henkirikollisuuden historian lähteet ovat Suomessa kansainvälisesti poikkeuksellisen hyvät. Kuolemansyytietoja tahallisen väkivallan uhrina kuolleista on saatavissa 1750-luvulta alkaen, oikeudelliset lähdesarjat ulottuvat 1500-luvulle.

Kuvio 4 Henkirikoskuolleisuuden kehitys Suomessa 1735–2016 (ei sisällä lapsensurmia; vuodet 1808–09 ja 1918–19 on jätetty pois luettavuuden parantamiseksi;² Sirén 1995, 46–47; Ylikangas 1998, 36; 2001, 2–4; Koskivirta 2003, 45; Ylikangas ym. 2000, 68–69; Verkko 1948; Vuorela 2014; Tilastokeskus)

Kahden viime vuosisadan aikana henkirikollisuuden taso on ollut Suomessa olennaisesti korkeampi ja tason vaihtelut jyrkempiä kuin muissa Pohjoismaissa ja pääosassa läntistä Eurooppaa. Näin ei kuitenkaan ole ollut aina, vielä 1700-luvulla rikollisuustaso oli sama kuin läntisessä Euroopassa. Erot syntyivät teollistumisen aikakaudella henkirikollisuuden vähentyessä ydin-Euroopassa ja Pohjoismaissa ja samanaikaisesti lisääntyessä Suomessa (Lehti 2001).

Suomen lähihistorian väkivaltaisoin kausi henkirikollisuudella mitaten oli ajanjakso suurlakkovuodesta 1905 kieltolain kumoamisvuoteen 1932. Maassa surmat tiin tuolloin vuosittain kolminkertainen määrä ihmisiä asukasta kohti nykyiseen verrattuna. (Väkivaltaisoin yksittäinen vuosi julkaistussa kuolemansyytilastossa on vuosi 1918, jolloin tilastoidun henkirikollisuuden taso oli yli 60 uhria 100 000 asukasta kohti.) Toinen väkivaltaapiikki oli välittömästi toisen maailmansodan jälkeen vuosina 1945–1947. Viime vuosisadan väkivallattomin jakso oli puolestaan 1950-luvun lopulta 1960-luvun lopulle. Toistaiseksi viimeinen suhteellisen korkean henkirikollisuuden jakso alkoi 1969, suuren alkoholireformin vuonna (Kivivuori 2002). 1990-luvun puolivälissä henkirikosten määrä kääntyi jälleen laskuun ja rikollisuus-

² Tilastoidun henkirikollisuuden taso vuonna 1918 oli 60,6 uhria 100 000 asukasta kohti. Poikkeuksellisen väkivaltaisina yksittäisiä vuosia tilastossa ovat myös 1808 (13,3), 1919 (13,3), 1929 (10,5) ja 1925 (10,2). Kolmen ensin mainitun väkivaltaisuutta selittävät sodat, Suomen sota ja sisällissota, 1920-luvun jälkipuoliskolla maassa vallitsi sen sijaan rauhan-tila.

taso on kuluvalle vuosikymmenellä laskenut jo selvästi 1950- ja 1960-lukujen tasokin matalammaksi. Kuolemansyytilaston näyttämä henkirikosten lukumäärä on vuosina 2012–2016 ollut pienin sitten vuoden 1895, matalampaa asukaslukuun suhteutettua rikollisuustasoa saa etsiä 1700-luvulta, jolloin tilastot olivat huomattavasti epäluotettavampia kuin nykyään (kuvio 4).

Taulukko 2 Henkirikosten (pl. lapsensurmat) tekijät ja uhrin sukupuolen mukaan Suomessa 1748–2015 (Viljanen 1983; Koskivirta 2001; Ylikangas 1976; Tilastokeskus)

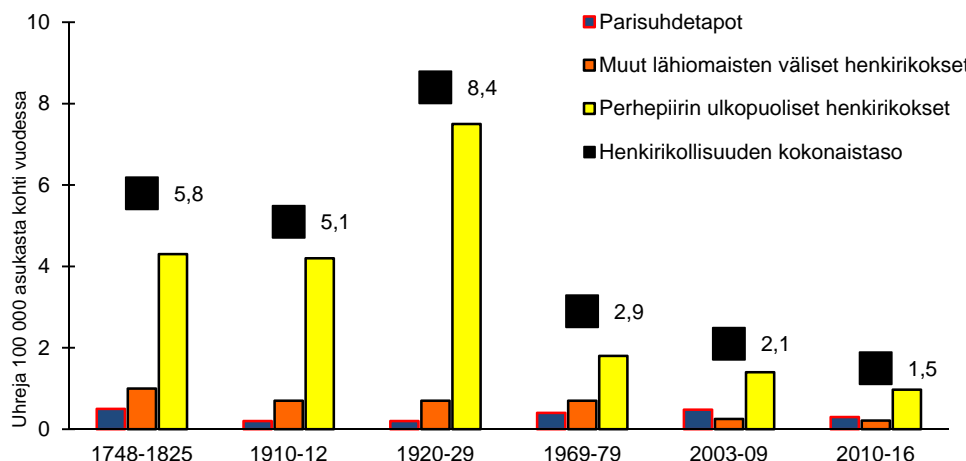
Vuodet	HKT	Tuomitut					Uhrin					
		Mies		Nainen		N	Vuodet	Mies		Nainen		N
		%	taso	%	taso			%	taso	%	taso	
1748–1807*	4,4	88,1	7,2	11,9	0,9	193	1754–1789	74,3	2,5	25,7	0,8	335
1789–1825**	6,9	94,6	24,6	5,4	1,3	447	1790–1849	85,9	4,8	14,1	0,7	1 807
							1850–1890	86,8	4,9	13,2	0,7	2 140
1891–1899	2,5	90,0	4,0	10,0	0,4	488	1891–1899	83,3	4,2	16,7	0,8	574
1900–1904	3,1	91,0	4,9	9,0	0,5	356	1900–1904	88,1	5,6	11,9	0,7	438
1905–1913	5,0	94,7	8,3	5,3	0,4	1 134	1905–1913	86,6	8,8	13,4	1,3	1 393
1920–1932	8,4	97,0	16,9	3,0	0,5	3 742	1920–1932	91,4	16,8	8,6	1,5	3 896
1933–1939	4,8	96,3	10,2	3,7	0,4	1 306	1933–1939	81,3	8,6	18,7	1,9	1 295
1940–1944	4,4	95,6	10,0	4,4	0,4	930	1940–1944	81,5	7,3	18,5	1,6	859
1945–1948	4,8	96,3	12,7	3,7	0,4	966	1945–1948	82,6	8,3	17,4	1,4	54
1949–1959	2,6	95,2	4,5	4,8	0,2	1 039	1949–1959	71,0	3,9	29,0	1,4	1 157
1960–1969	2,2	94,6	3,5	5,4	0,2	818	1960–1969	70,3	3,2	29,7	1,3	1 006
1970–1979	2,9	92,5	4,9	7,5	0,4	1 221	1970–1979	74,4	4,4	25,6	1,4	1 222
1980–1989	2,9	92,3	4,8	7,7	0,4	1 239	1980–1989	70,3	4,2	29,7	1,7	1 413
1990–1999	3,0	90,1	5,3	9,9	0,6	1 478	1990–1999	71,1	4,4	28,9	1,7	1 550
2000–2009	2,4	87,4	4,7	12,6	0,7	1 392	2000–2009	70,1	3,3	29,9	1,3	1 212
2010–2015	1,5	84,9	3,3	15,1	0,6	623	2010–2015	69,0	2,2	31,0	0,9	500

* Savo-Karjalan lääni; ** Vaasan lääni; ***Vuosien 1748–1825 tiedot koskevat alioikeuksissa syytettyjä; 1891–1899 tiedot alioikeuksissa tuomittuja; 1990– tiedot murhista, tapoista ja surmista epäiltyjä; taso = tekijöitä/uhreja 100 000 miestä/naista kohti vuodessa; HKT = henkirikoskuolleisuuden vuotuinen keskitaso 100 000 asukasta kohti.

Henkirikollisuus on Suomessa ollut koko ajanjakson, jolta tietoja on saatavissa, miesten keskinäistä rikollisuutta. Vuosisadasta ja vuosikymmenestä toiseen rikoksiin syyllystyneistä 90–95 prosenttia on ollut miehiä, uhreista miesten osuus on vaihdellut 70 prosentista runsaaseen 90 prosenttiin. Kuluvalle vuosikymmenellä miesten osuus sekä epäillyistä että uhreista on laskenut historiallisesti poikkeuksellisen pieneksi. Korkeimmillaan osuudet olivat 1900-luvun alkupuolella. Rikollisuustason muutokset ovat pääsääntöisesti koskeneet lähinnä miesten keskinäistä väkivaltaa. Naisten tekemien samoin kuin naisiin kohdistuneidenkin henkirikosten määrän kehitys on ollut vakaampaa (taulukko 2).

Henkirikollisuuden ikärakenteessa jyrkin muutos tapahtui toisen maailmansodan jälkeen. 1700-luvulla, 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla henkirikollisuus oli pääosin nuorisorikollisuutta. Sekä syyllisistä että uhreista valtaosa oli alle 30-vuotiaita. Viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana ikärakenne on muuttunut olennaisesti. Nykyisin sekä rikosten tekijät että uhrin ovat huomattavalta osin keski-ikäisiä. Samalla alle 30-vuotiaiden miesten väestöön suhteutettu rikollisuustaso on pienentynyt murto-osaan sotia edeltäneestä ajasta.

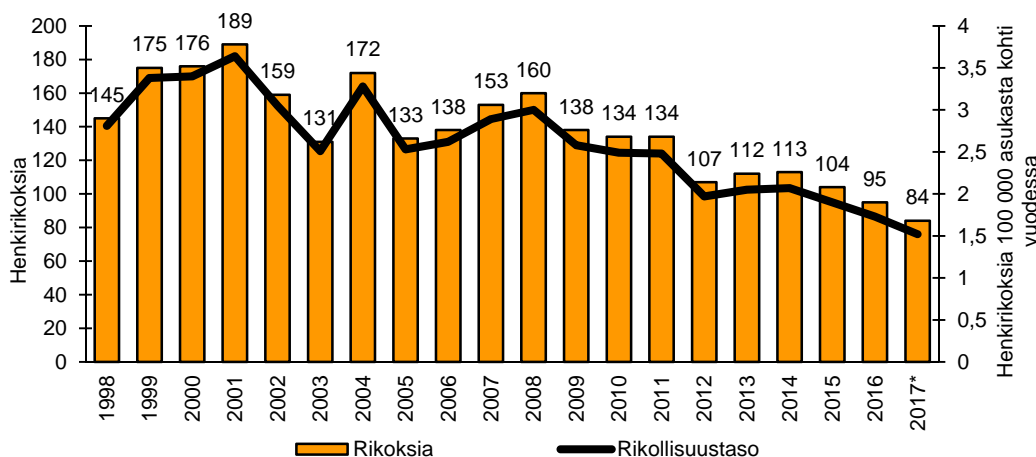
Kehitys ei ole ollut identtistä rikostyypeittäin. Lähisuhdeväkivaltaan liittyneiden henkirikosten määrän kehitys on ollut vakaampaa kuin muun henkirikollisuuden. Kokonaisrikollisuustason vaihtelu on tapahtunut perhepiirin ulkopuolisuudessa väkivallassa, samoin rikollisuustason lasku toisen maailmansodan jälkeen (kuvio 5).

Kuvio 5 Henkirikollisuuden taso rikostyypeittäin 1748–2016 (Viljanen 1983; Koskivirta 2001; Ylikangas 1976; Krime: henkirikosseuranta)

2.3 Henkirikollisuuden kehitys viime vuosikymmeninä

Henkirikosten vuotuinen määrä on ollut Suomessa laskussa 1990-luvun puolivälistä alkaen. Lasku on aiheutunut miesten tekemien rikosten, sekä miehiin että naisiin kohdistuneiden, määrän selvästä vähentymisestä (kuvio 6).

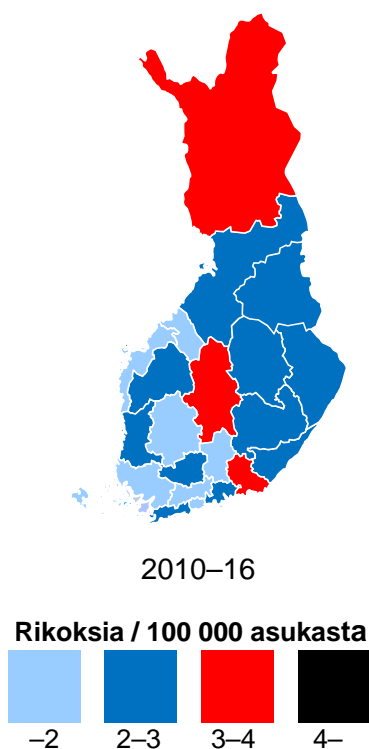
Kuvio 6 Henkirikosten määrä ja rikollisuustaso 1998–2017 (Tilastokeskus ja poliisi; 2017 tiedot ennakkotietoja Polstatista; ei sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia)

Laskeva kehitys Suomessa on ollut osa yleisempää kansainvälistä kehitystä. Henkirikosten määrä on samanaikaisesti vähentynyt myös muissa Euroopan maissa ja useimmissa Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa (kuvio 3). Siitä, mikä laskun on aiheuttanut, ei ole muodostunut selvää näkökantaa (Eisner 2015; Lappi-Seppälä

& Lehti 2015). Rikollisuustason lasku ei näyttäisi kuitenkaan olevan suorassa yhteydessä esimerkiksi demografiseen kehitykseen, vaikka väestön vanheneminen onkin erityisesti Euroopassa siihen myötävaikuttanut (Nieuwebeerta & Leistra 2007; Lehti 2015).

2.4 Alueellinen jakauma

Kuntatyyppiryhmien väliset erot henkirikollisuuden tasossa ovat Suomessa tällä hetkellä olemattomat. Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat suuremmat, vaikkakin ne ovat viime vuosina supistuneet. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on pääsääntöisesti korkea kuntatyypestä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Korkean henkirikollisuuden maakunnat ovat viime vuosikymmeninä löytyneet pääasiassa Itä- ja Pohjois-Suomesta.³ Toisaalta henkirikollisuuden väheneminen, joka alkoi Etelä- ja Länsi-Suomesta, on nyttemmin havaittavissa lähes koko maassa. Katsauskaudella henkirikollisuuden taso oli korkein Lapissa, Kymenlaaksossa ja Keski-Suomessa, matalin Ahvenanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla (kuvio 7).

Kuvio 7 Henkirikollisuuden vuotuinen taso maakunnittain 2010–2016. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista, jotka sisältävät rikostilastossa murhaksi, tapoksi, surmaksi, lapsensurmaksi ja pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehdyksi kuolemantuottamusrikokseksi nimetyt teot.

³ Vuosien 1980–2009 maakunnittaiset rikollisuustasot löytyvät vuoden 2016 henkirikoskatsauksesta (helda.helsinki.fi/handle/10138/160000).

3 Rikokset

Seuraavat tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmään 12.2.2018 mennessä kirjattuihin henkirikoksiin. Varsinainen katsauskausi käsittää vuodet 2010–2016. Henkirikosseuranta on jatkunut 16 vuotta ja mahdollistaa nykyisin myös ajallisten muutosten tarkastelun. Tässä katsauksessa kuluva vuosikymmenen tietoja on verrattu edelliseen vuosikymmeneen. Katsauskaudelta kirjattujen henkirikosten määrä oli 643, joista kymmenen oli tietokannassa merkitty pimeiksi.⁴ Vertailukaudelta 2003–2009 rikoksia oli kirjattu 873. Pääepäiltyjä katsauskauden selvitettyissä rikoksissa oli 596. Epäiltyjen ja uhrien aiempaa rikollisuutta koskevat tiedot on kerätty Oikeusrekisterikeskuksen pitämästä rikosrekisteristä ja Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tuomiolauselmätietokannasta. Rikosten seuraamuksia koskevat tiedot on saatu Oikeusrekisterikeskuksesta ja Valtakunnan-syyttäjänvirastosta.

3.1 Osapuolten aiempi rikollisuus

Huomattavalla osalla henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä ja naisista on aiempia rikostuomioita. Vuosien 2010–2016 miessyylisistä 74 prosenttia ja naissyylisistä 54 prosenttia oli tuomittu aiemmin ainakin kerran rikoslakirikoksista rangaistukseen. Rikosrekisterin (aiempia vankeus- tai yhdyskuntapalvelutuomioita) miessyylisistä omasi 60 prosenttia ja naissyylisistä 36 prosenttia. Aiempia suoritettuja ehdottomia vankeustuomioita miessyylisistä oli 37 prosentilla ja naissyylisistä 16 prosentilla. Vankilassa olleista miehistä 73 prosentilla vankilakertoja oli ollut useampia. Huomion arvoista oli, että 87 prosenttia ehdottomia vankeusrangaistuksia omanneista oli ollut vankilassa rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana ja 65 prosenttia oli vapautunut vankilasta rikosta edeltäneen vuoden aikana (taulukko 3).

Henkirikosseurannassa kerätään erikseen tiedot rikoksesta epäiltyjen aiemmasta väkivaltarikollisuudesta. Tiedot eivät perustu Oikeusrekisterikeskuksen tietokantoihin, vaan esitutkinnassa ilmi tulleeeseen. Ne koskevat siten, ei ainoastaan aiemmin ilmi tullutta väkivaltarikollisuutta, vaan myös aiempaa viranomaisten tietoon tulematta jäänyttä väkivaltaa. Näiden tietojen mukaan katsauskauden miessyylisistä 78 prosenttia ja naissyylisistä 61 prosenttia oli syyllistynyt aiemmin väkivaltarikoksiin.

⁴ Katsauskaudella tarkoitetaan jäljempänä aina vuosia 2010–2016, ellei nimenomaisesti muuta ole mainittu.

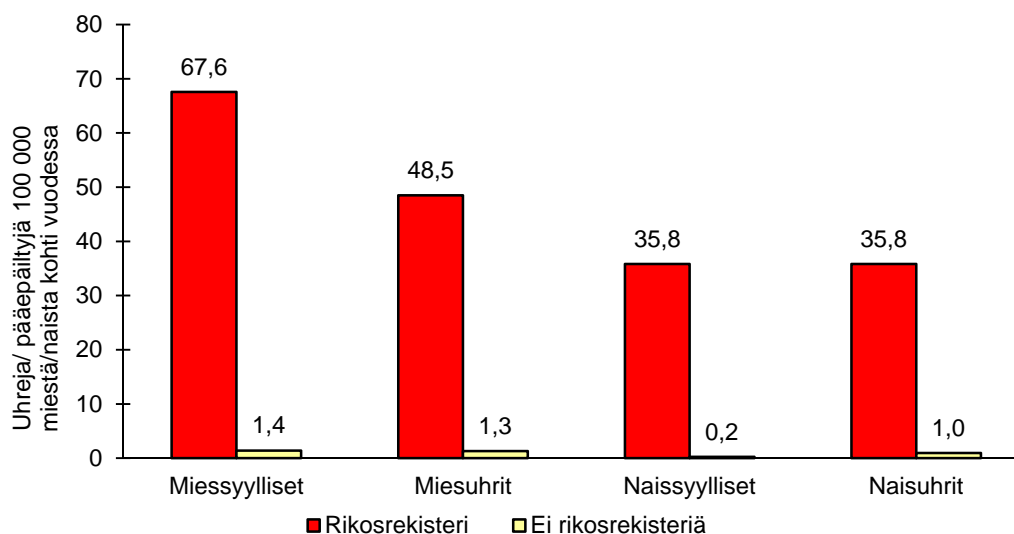
Taulukko 3 Henkirikosten miesosapuolten aiempi rikollisuus 2003–09 ja 2010–16 (%)

	Syylliset		Aikuiset ^a uhrin	
	2003–09	2010–16	2003–09	2010–16
Rikostuomioita 1999– (kaikki tuomiot)	70 %	74 %	65 %	68 %
Rikosrekisteri (vankeustuomioita)	60 %	60 %	42 %	51 %
- ollut vankilassa	35 %	37 %	27 %	29 %
Aiempia tuomioita väkivaltarikoksista	55 %	60 %	30 %	39 %
Aiempia tuomioita henkirikoksista	7 %	5 %	1 %	2 %
Aiempia tuomioita varkausrikoksista	44 %	46 %	21 %	32 %
Aiempia tuomioita ryöstörikoksista	20 %	18 %	4 %	8 %
Aiempia tuomioita seksuaalirikoksista	3 %	4 %	1 %	2 %
Aiempia tuomioita rattijuopumuksesta	49 %	49 %	35 %	44 %
Aiempia tuomioita huumausainerikoksista	25 %	31 %	16 %	20 %
PATJA-kirjauksia	..	90 %	..	75 %
- epäilty väkivaltarikoksessa	..	62 %	..	40 %
- uhri väkivaltarikoksessa	..	41 %	..	36 %
- epäilty muussa rikoksessa	..	71 %	..	54 %
- uhri muussa rikoksessa	..	44 %	..	33 %
- poliisilakiperusteinen kiinniotto	..	53 %	..	45 %
N	711	526	589	435

a) 15 vuotta täyttäneet; tiedot PATJA-kirjauksista koskevat vuosia 2013–2016 (epäillyt: N=259; aikuiset uhrin N=228).

Rikosta edeltäviä kirjauksia poliisiasian tietojärjestelmän rikos- ja sekalaisilmoituksista löytyi 90 prosentilta vuosina 2013–16 henkirikoksista epäillyistä miehistä ja 75 prosentilta rikosten aikuisilta miesuhreilta. Aikaisempia väkivaltarikoksia löytyi PATJA:sta 62 prosentilta miesepäiltyjä, toisaalta 41 prosenttia oli joutunut ainakin kerran myös väkivaltarikoksen uhriksi. Vastaavat osuudet olivat miesuhreilla pienemmät (taulukko 3).

Kaiken kaikkiaan pääosalla henkirikoksiin syyllistyvistä miehistä ja henkirikosten miesuhreista on varsin rankka rikollinen tausta, mutta eroakin on. Selvin niistä koskee aiempaa väkivaltarikollisuutta. Henkirikoksiin syyllistyvistä miehistä ja naisista pääosalla on väkivaltainen tausta, uhreista huomattavasti harvemmallalla. Yhteistä tekijöille ja uhreille on sitä vastoin se, että kaiken tyyppinen aiempi vakava rikollisuus lisää sekä miehillä että naisilla selvästi riskiä sekä syyllistyä henkirikokseen että joutua henkirikoksen uhriksi (kuviot 8).

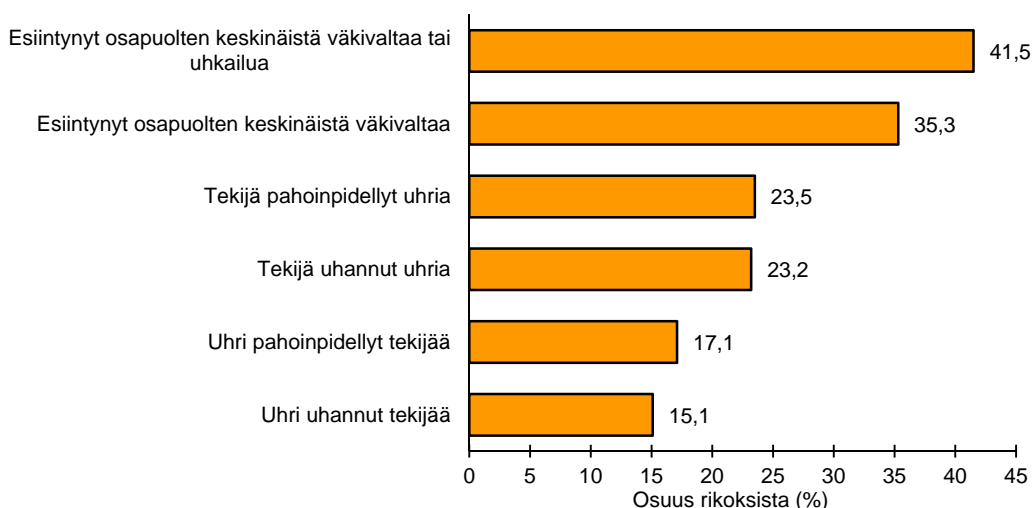
Kuvio 8 Rikosrekisterin omanneiden ja omaamattomien aikuisten miesten ja naisten henkirikollisuuden taso ja henkirikoskuolleisuus 2010–2013 (pysyvästi maassa asuva 15 vuotta täyttänyt väestö)

Kuviossa 8 on esitetty rikosrekisterin omaavien henkilöiden ja rikoksista rekisteröimättömien suhteellinen riski kuolla henkirikoksen uhrina ja itse syyllistyyä henkirikokseen. Ero on huima: miehillä rikoksesta rekisteröityjen henkirikollisuuden taso on lähes 50-kertainen ja henkirikoskuolleisuus yli 35-kertainen rikoksesta rekisteröimättömiin nähden. Naisilla rikoksesta rekisteröityjen rikollisuustaso on peräti 150-kertainen, kuolleisuudessa ero on samaa luokkaa kuin miehillä. Ero on pysynyt samankaltaisena 2000-luvulla. Rikollisuustason ja kuolleisuuden muutoksissa vuosien 2003–2009 ja 2010–2013 välillä rikosrekisterin omaavien ja rikoksesta rekisteröimättömien ryhmissä on sen sijaan ollut selviä eroja.⁵ Sekä rikoksiin syyllistyminen että riski kuolla henkirikoksen uhrina ovat vähentyneet viimeisten kymmenen vuoden aikana selvästi enemmän (myös matalampi alkutaso huomioiden) rikoksesta rekisteröimättömillä naisilla ja miehillä (25–43 %) kuin rikoksesta rekisteröidyillä (4–22 %), rikoksesta rekisteröityjen miesten kuolleisuus henkirikoksiin on jopa lisääntynyt (+18 %) (ks. Henkirikoskatsaus 2015).

3.2 Osapuolten aiempi keskinäinen väkivalta

Huomattavassa osassa henkirikoksia rikososapuolten välillä on esiintynyt jo aiemmin väkivaltaa tai väkivallalla uhkaamista (kuvio 9). Tilanteessa ei vuosina 2003–2016 tapahtunut merkittäviä muutoksia.

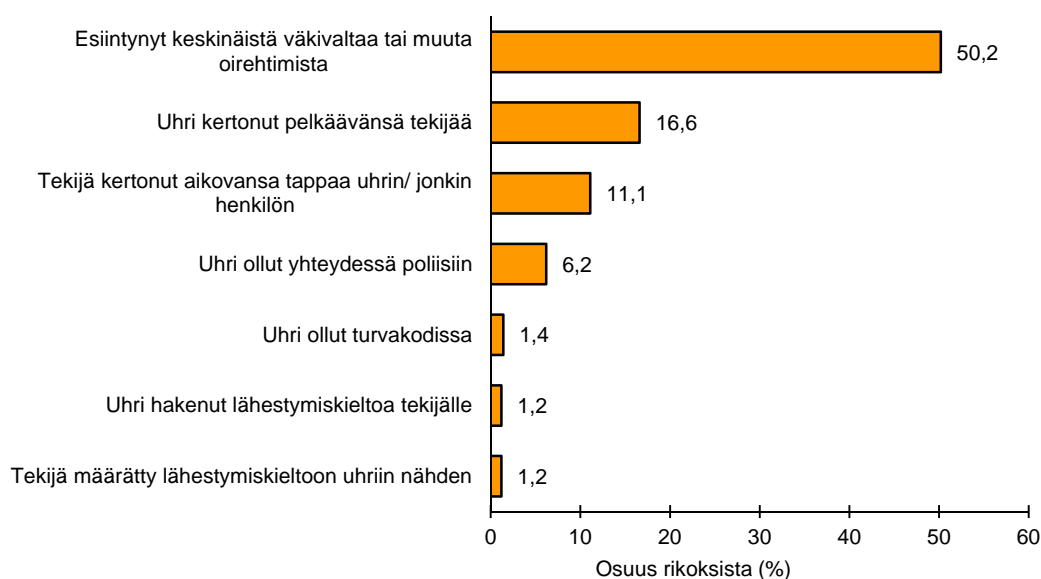
⁵ Tiedot vuosilta 2003–2009 löytyvät: helda.helsinki.fi/handle/10138/154148.

Kuvio 9 Rikososapuolten aiempi keskinäinen väkivalta henkirikoksissa 2010–2016 (%; N=643)

3.3 Muu rikosta edeltänyt oirehtiminen

Keskinäisen väkivallan ja uhkailujen lisäksi seurantajärjestelmään kirjataan tietoja myös muunlaisesta oirehtimisestä. Jonkin asteista ennalta oirehtimista tai keskinäistä väkivaltaa oli esiintynyt 50 prosentissa katsauskauden henkirikoksia, osapuolet olivat kuitenkin kääntyneet ongelmiansa johdosta suhteellisen harvoin viranomaisten tai väkivallan uhrien tukijärjestelmien puoleen. Keskeinen ongelma henkirikosten ennalta ehkäisyssä näyttäisi olevan se, kuinka osapuolten keskinäinen oirehtiminen saataisiin nykyistä paremmin ja riittävän ajoissa sellaisten tahojen tietoon, jotka voisivat siihen tehokkaasti puuttua. Tältä osin tilanne ei tilastojen valossa ole radikaalisti muuttunut viimeisen vuosikymmenen kuluessa. Esimerkiksi pelkojensa johdosta poliisin puoleen ennen rikosta kääntyneiden uhrien osuus oli vuosina 2003–09 5,5 prosenttia ja 2010–16 6,2 prosenttia; turvakotipalveluihin uhreista oli ensimmäisellä ajanjaksolla turvautunut 0,7 prosenttia, jälkimmäisellä 1,4 prosenttia. Kumpikin osuus on siten viime vuosina kasvanut, mutta on edelleenkin erittäin alhainen (kuvio 10).

Kuvio 10 Henkirikoksiin liittynyt ennalta oirehtiminen 2010–2016 (%; N=643)

Vuodesta 2013 alkaen järjestelmään on kirjattu tietoja rikososapuolten esiintymisestä poliisiasiantietojärjestelmään (PATJA) kirjatuihin ilmoituksiin. Vuosilta 2010–16 tietoja on 313 rikoksesta. Niistä 21 prosentissa osapuolet olivat ennen rikosta esiintyneet yhdessä ainakin kerran jossakin roolissa jonkin tyyppisessä PATJA-ilmoituksessa. Osuutta ei voi pitää kovin suurena huomioiden sen, että ajanjakson rikoksista 84 prosentissa tekijä oli tuntenut uhrin ja 86 prosentilla tekijöistä ja 75 prosentilla aikuisista uhreista oli PATJA-kirjauksia. Kuitenkin ainoastaan 18 prosentissa ajanjakson henkirikoksia uhri ja tekijä olivat ennen rikosta kirjattu samaan rikosilmoitukseen tai kiinniottoilmoitukseen uhrina ja tekijänä (puolin tai toisin), rikoskumppaneina tai uhrikumppaneina. Vaikka henkirikosten tekijöistä ja uhreista valtaosa on poliisin ”vanhoja tuttuja”, poliisin tietojärjestelmien perusteella vaikuttaisi olevan varsin vaikea ennakoida ainakaan sitä kuka surmaa kenet.

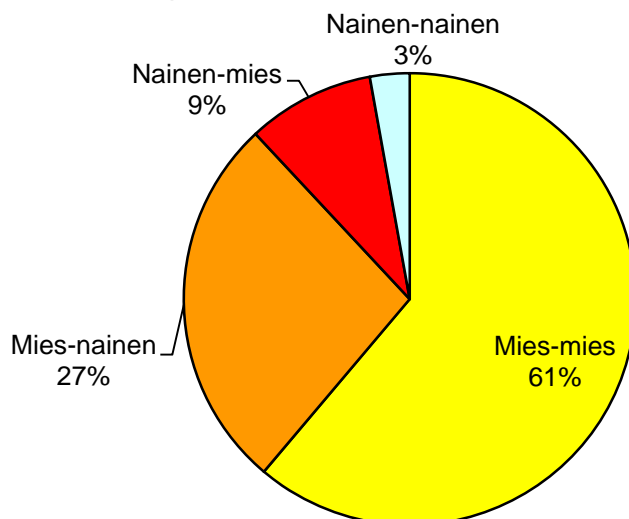
3.4 Uhrien ja tekijöiden määrä

Katsauskaudelta on tähän mennessä kirjattu yhteensä 601 henkirikostapahtumaa, joista yhdeksän oli 28.2.2018 selvittämättä. Tapahtumista, joissa tekijöiden henkilöllisyys oli selvitetty, pääosassa (78 %) oli ainoastaan yksi uhri ja yksi tekijä.⁶ Useamman uhrin rikostapahtumia oli viisi prosenttia kaikista, useamman tekijän 17 prosenttia. Kolme uhria vaatineita rikostapahtumia oli katsauskaudella seitsemän ja kahden uhrin rikoksia 25.

Rikostapahtumista pääosassa (57 %) oli osallisina ainoastaan miehiä, 84 prosentissa tekijöinä oli vain miehiä. Rikollisuuden miehisyydessä ei ole tapahtunut muutoksia vuosikymmenen mittaan. Mainitut osuudet olivat myös vuosina 2003–2009 57 ja 84 prosenttia.

⁶ Henkirikostapahtuma = tilanne, jossa on surmattu yksi tai useampi henkilö samalla kertaa; henkirikos = jokainen uhri muodostaa erillisen rikoksen.

Rikoksittain⁷ laskien miesten väliset henkirikokset muodostivat koko katsauskaudella 61 prosenttia kaikista. Henkirikoksista 27 prosentissa uhri oli nainen ja pääepäilty mies, yhdeksässä prosentissa nainen oli surmannut miehen ja kolmessa prosentissa nainen oli surmannut naisen. Tältäkin osin tilanne on ollut vuodesta 2003 lähtien vakaa: vuosina 2003–2009 miesten välisten henkirikosten osuus kaikista oli 60 prosenttia.

Kuvio 11 Uhrin ja pääepäillyn sukupuoli henkirikoksissa 2010–2016 (%; N=636)

3.5 Tekovälineet ja väkivallan tyypit

Yleisin tekoväline katsauskauden henkirikoksissa (niin miesten kuin naistenkin) oli teräase ja yleisin teräase keittiöveitsi, jota oli käytetty 24 prosentissa rikoksia (55 % rikoksissa käytetyistä teräaseista).

Miesten tekemistä henkirikoksista joka neljäs oli tehty ilman asetta, pahoinpitelillä tai kuristamalla uhri kuoliaaksi. Miehet käyttivät myös ampuma-asetta rikoksissaan selvästi naisille yleisemmin. Erityisesti naisille ominaisia tekovälineitä olivat puolestaan myrkyt ja pehmeät tukahduttamisvälineet.

Runsaassa puolessa rikoksia (57 %) tekijä oli käyttänyt tekopaikalta käteen sattunutta välinettä, teräaseella tehdyistä rikoksista osuus oli 68 prosenttia ja tylpällä lyömäaseella tehdyistä 76 prosenttia. Rikoksissa käytetyistä ampuma-aseista käsituliaseet olivat lähes aina (85 %) tekijän mukanaan tuomia, metsästysaseista huomattava osa (44 %) oli sen sijaan tekopaikalta käteen otettuja.

⁷ Uhrin ja pääepäillyn sukupuoli.

Taulukko 4a Tekoväline henkirikoksissa 2010–2016 (%)

	Kaikki rikokset (N=643)	Miesepäillyt (N=560)	Naisepäillyt (N=74)
Teräase	43	42	47
Väkivalta ilman välinettä	23	24	15
kuristaminen	6	7	3
Ampuma-ase	15	16	8
käsituliase	6	7	1
haulikko	3	3	3
Tylppä ase	8	8	4
Nuora ym.	3	3	1
Auto	3	2	5
Vesi	2	2	8
Myrkky	2	1	3
Tuli	2	2	-
Tyyny ym.	1	-	7
Muu	0,2	-	1
Ei tietoa	0,2	0,2	-
Yhteensä	102	100	99

Ampuma-aseella tehdyt rikokset muodostivat 15 prosenttia jakson henkirikoksista. Uhreittain laskien rikoksissa käytetyistä ampuma-aseista 29 prosenttia oli luvallisia.⁸ Osuus on viime vuosina ollut huomattavasti pienempi kuin vuosina 2003–2009, jolloin ampuma-aseella surmatuista 46 prosenttia surmattiin luvallisella aseella (huomioimatta Jokelan ja Kauhajoen joukkomurhia osuus oli 39 %). Tekijäpohjaisesti laskien luvallisella aseella surmanneiden osuus on pienentynyt 28 prosenttiin 41 prosentista (taulukko 4b).

Taulukko 4b Luvallisella ampuma-aseella surmanneiden osuus asetyypeittäin 2003–2009 ja 2010–16 (% kuvaa luvan omanneiden osuutta kyseisellä asetyypillä surmanneista; tekijäkohtaiset tiedot)

	2003–09 epäiltyjä	2003–09 luvallinen ase	2010–16 epäiltyjä	2010–16 luvallinen ase
Käsituliase	60	30 %	36	28 %
Haulikko/ yhdistelmäase	42	62 %	16	44 %
Kivääri	6	50 %	4	50 %
Pienoiskivääri	8	50 %	9	33 %
Katkaistu haulikko/kivääri*	6	0 %	11	9 %
Konetuliase	-	-	3	0 %
Ilmakivääri	-	-	1	-
Taljajousi	1	-	3	-
Kaikki ampuma-aseet	123	41 %	83	28 %

* Lupa aseeseen, jonka myöhemmin katkaissut.

Taulukosta 4b on havaittavissa, että muutos on tapahtunut asetyypistä riippumatta. Ampuma-asesurmissa tapahtunut rikollisuuden lasku ajanjaksojen välillä

⁸ Luvallisella ampuma-aseella tarkoitetaan tässä asetta, johon asetta käyttäneelle henkilöllä oli voimassa oleva lupa.

on tapahtunut siten ensisijaisesti laillisilla aseilla tehdyissä rikoksissa (–55 %), toisaalta myös laittomilla aseilla tehtyjen rikosten määrä väheni tekijäkohtaisesti las-
kien 16 prosenttia.

Teräaseella tehdyissä henkirikoksissa tekijän sukupuolella oli vaikutusta väki-
vallan intensiivisyyteen. Miesten teräaseella tekemistä rikoksista 24 prosentissa
uhri oli surmattu yhdellä pistolla ja 37 prosentissa yli kymmenellä pistolla. Naisten
teräasetapoista yhden piston rikoksia oli 60 prosenttia ja yli kymmenen piston ri-
koksia 11 prosenttia.

Henkirikollisuuden seurantarajajärjestelmästä on saatavissa tieto siitä, ehtikö uhri
saada ammattimaista elvytystä tai hoitoa vammoihinsa ennen kuolemaansa.

Taulukko 5 Uhrin saama ensihoito ja menehtymispaikka henkirikoksissa 2010–2016 (%;
N=643)

Uhrin saama hoito ja menehtymisen paikka ja aika	%
Uhri oli kuollut ennen ambulanssin/poliisin saapumista	78
Uhri saanut ammattimaista elvytystä, kuollut tekopaikalle	7
Uhri saanut ammattimaista elvytystä, kuollut matkalla sairaalaan	0,5
Uhri saanut sairaalahoitoa, kuollut sairaalassa/kotona sairaalasta kotiutettuna	14
Uhri kuollut 1–23 tuntia rikoksen jälkeen, ei saanut ammattimaista hoitoa vam- moihinsa	1
Uhri kuollut yli vuorokausi rikoksen jälkeen, ei saanut amm. hoitoa vammoihinsa	0,3
Ei tietoa	-
Yhteensä	101

Pääosa uhreista (78 %) ei viime vuosien henkirikoksissa ole joko ehtinyt tai ei ole
halunnut saada minkäänlaista ammattimaista hoitoa vammoihinsa. Jonkinlaista
hoitoa on ehtinyt saada 21 prosenttia henkirikosuhreista, heistä valtaosa (65 %) on
kuollut vammoihinsa sairaalassa tai sairaalasta kotiutettuina. Usein kyse on
ollut vakavia kallonsisäisiä vammoja saaneista, jotka ovat saattaneet elää useam-
pia vuorokausia rikoksen jälkeen. Menehtymiseen myötävaikuttaneena tekijänä
on usein ollut pitkäaikaisesta päihteiden käytöstä johtuva huono yleiskunto (tau-
lukko 5).

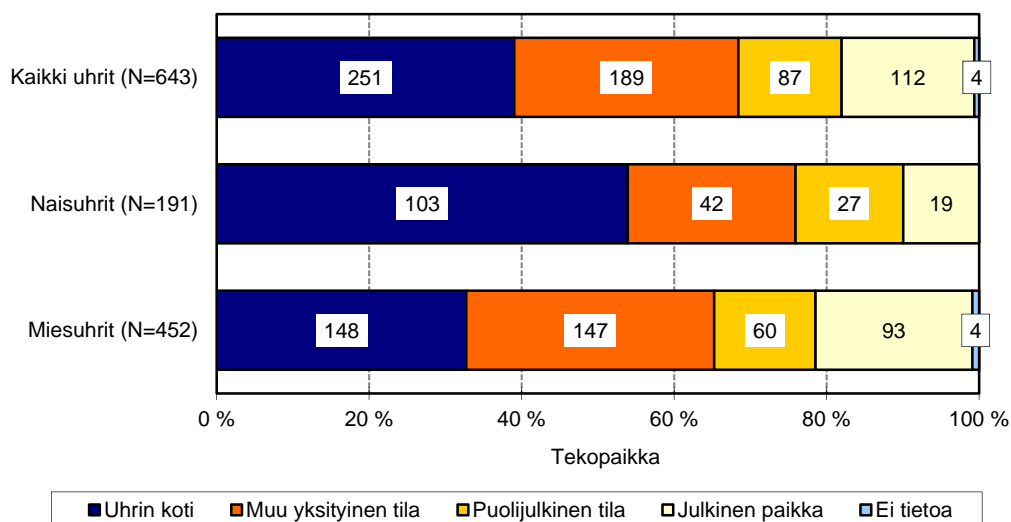
Taulukko 6 Ensihoitoa saaneiden ja sairaalassa menehtyneiden uhrin osuus kaikista uh-
reista tekovälineittäin henkirikoksissa 2010–2016 (%)

Tekoväline	Ensihoitoa/hoitoa saaneiden osuus	Sairaalassa kuolleiden osuus
Väkivalta ilman välinettä	41	35
Teräase	18	7
Tylppä lyömäase	16	14
Ampuma-ase	13	7
Kaikki uhrit	21	14

Sekä väkivaltavammojen (erityisesti kallonsisäisten vammojen) hoidossa tapah-
tuva kehitys että ensihoidon nopeampi saatavuus (myös syrjäseuduilla) todennä-
köisesti alentaisivat henkirikoskuolleisuutta nyky-Suomessa jonkin verran. Pää-
osassa rikoksia uhri on kuitenkin jo avun ulottumattomissa, kun apua hälytetään
tai uhri löydetään.

3.6 Tekopaikka

Suomalainen henkirikollisuus on viime vuosikymmeninä keskittynyt yksityisasuntoihin. Katsauskauden rikoksista 68 prosenttia oli tehty niissä, uhreista 39 prosenttia oli surmattu kotonaan. Verrattuna vuosiin 2003–2009 (72 % ja 40 %) kumpikin osuus on hieman pienentynyt.

Kuvio 12 Tekopaikka henkirikoksissa 2010–2016 (%)

Naisuhreista kotonaan oli surmattu 54 prosenttia, miehistä 33 prosenttia. Julkisilla paikoilla rikoksista oli tehty 17 prosenttia (ravintoloissa neljä prosenttia, kaduilla, toreilla ja kaupunkien puistoissa 11 prosenttia) (kuvio 12). Julkisilla paikoilla tehtyjen rikosten suhteellinen osuus on pysynyt koko kuluvaan vuosituhannen vaakaana.

Taulukko 7 Työssä surmatut ammattiryhmittäin 2003–2016

Ammatti	Mies	Nainen	Kaikki
Yksityisyrittäjä	4	1	5
Myyjä	3	1	4
Kerho-ohjaaja	1	1	2
Maatalousyrittäjä/-työntekijä	1	1	2
Opettaja	1	1	2
Terveystenhoitaja	-	2	2
Koulukotiohjaaja	1	-	1
Poliisi	2	-	1
Rakennusalan työntekijä	1	-	1
Ravintolatyöntekijä	2	1	3
Toimittaja	-	1	1
Vanginvartija	1	-	1
Yhteensä	17	9	26
Koululainen/opiskelija	7	9	16
Yhteensä	24	18	42

Työtehtävissä surmattiin katsauskaudella 13 henkilöä, kahdeksan miestä ja viisi naista. Lisäksi yksi miesopiskelija surmattiin oppilaitoksessaan. Vuosina 2003–2016 työssä surmattiin kaikkiaan 26 henkilöä, oppilaitoksissa surmattiin lisäksi 16 opiskelijaa (taulukko 7).

3.7 Päihteet

Suomalaiset henkirikokset liittyvät läheisesti alkoholin käyttöön ja alkoholinkäyttötilanteisiin.

Pääosa katsauskauden rikoksiin syyllistyneistä samoin kuin aikuisista uhreista oli rikoshetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Kytkös alkoholin käyttöön oli erityisen kiinteä miesten henkirikoksissa: miessyillisistä ja aikuisista miesuhreista oli humalassa rikoshetkellä 74 prosenttia. Myös henkirikoksiin osallisina olleista naisista enemmistö oli ollut humalassa, osuudet olivat kuitenkin alhaisempia kuin miehillä. Humalatilan syvyydessä ei sukupuolten välillä ollut eroja. Rikoksiin syyllistyneet miehet ja naiset (jotka saatiin välittömästi teon jälkeen kiinni) olivat keskimäärin vajaan kahden promillen ja uhrin selvästi yli kahden promillen humalassa. Syyllisten kohdalla tulokset eivät ole yleistämiskelpoisia, sillä on todennäköistä, että humalatilan syvyys vaikutti kiinnijäämisriskiin. Sen sijaan uhrien osalta humalatilan syvyydellä ei mittaustuloksiin ollut vaikutusta, uhriksi valikoitumiseen sen sijaan todennäköisesti oli. Tuskin on sattumaa, että uhrien humalatilat olivat alkoholisidonnaisissa henkirikoksissa yleensä selvästi tekijöiden humalatiloja syvempiä. Vahva humalatila lieenee vaikeuttanut uhriksi joutuneiden toimintakykyä konfliktitilanteissa – niin henkistä kuin fyysistäkin (taulukko 8).

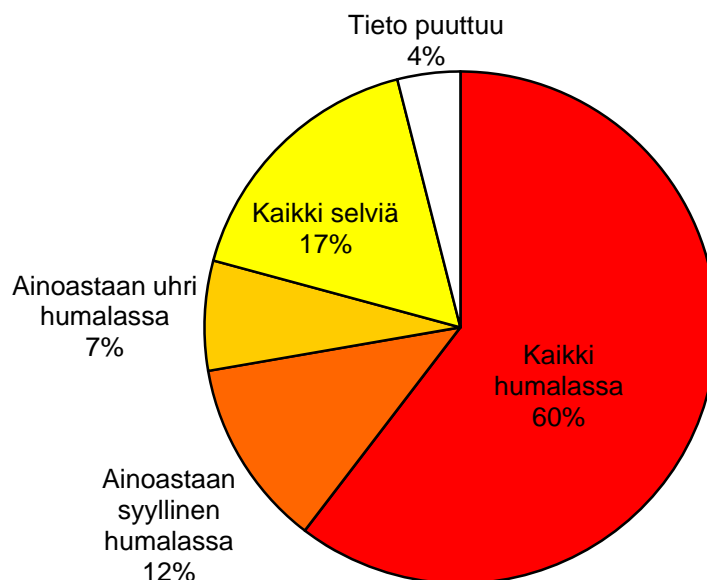
Humalassa rikoshetkellä olleista miesepäilyistä 68 prosenttia oli pelkästään alkoholihumalassa ja 32 prosenttia alkoholin ja jonkin muun (tai useampien muiden päihteiden) vaikutuksen alaisena. Naisepäilyistä vastaavat osuudet olivat 63 prosenttia ja 37 prosenttia.

Taulukko 8 Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleiden epäiltyjen ja aikuisten uhrien osuus henkirikoksissa 2010–2016 (%)

	Kaikki epäilty (N=597)	Miesepäilty (N=527)	Naisepäilty (N=70)
Humalassa	71	72	63
Selvä	23	22	27
Ei tietoa	6	6	10
	100	100	100
Humalatila, keskiarvo	1,80 ‰	1,81 ‰	1,76 ‰
Humalatila, mediaani	1,80 ‰	1,83 ‰	1,48 ‰

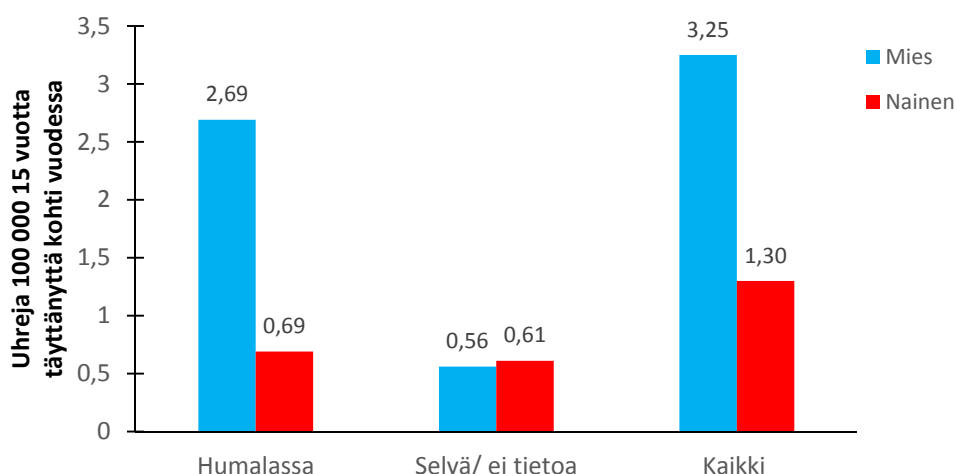
	Kaikki uhrin (N=606)	Miesuhrin (N=437)	Naisuhrin (N=169)
Humalassa	67	76	45
Selvä	30	22	53
Ei tietoa	2	2	2
	99	100	100
Humalatila, keskiarvo	2,35 ‰	2,32 ‰	2,45 ‰
Humalatila, mediaani	2,30 ‰	2,30 ‰	2,25 ‰

Rikoskohtaisesti tarkastellen 60 prosentissa katsauskauden aikuisten välisiä henkirikoksia kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä humalassa ja 79 prosentissa joku osapuolista. Rikoksia, joissa kumpikin osapuoli oli selvin päin, oli 17 prosenttia kaikista. Kun muut päihteet huomioitiin osuus pieneni 13 prosenttiin, vastaavasti rikosten osuus, jossa joku osapuolista oli päihteiden vaikutuksen alaisena kohosi 83 prosenttiin (kuvio 13).

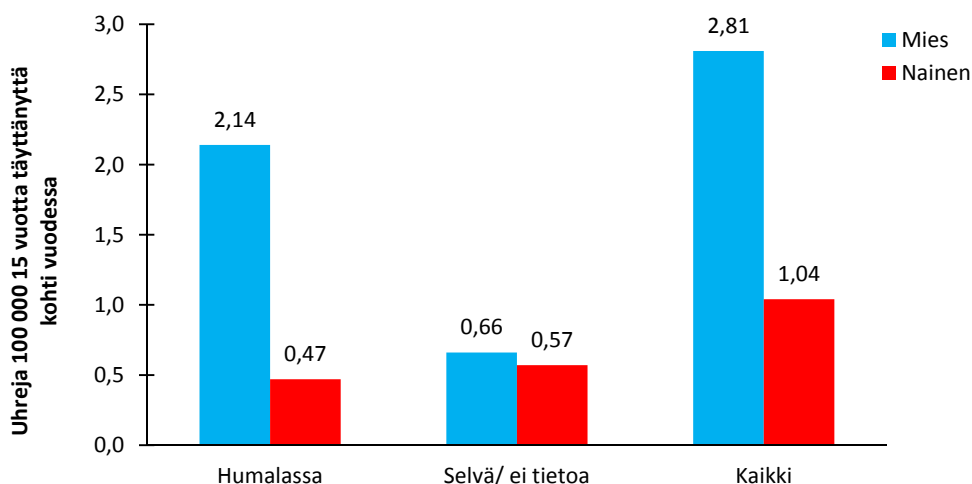

Kuvio 13 Osapuolten humalatila 15 vuotta täyttäneiden välisissä henkirikoksissa 2010–2016 (N=606)

Suhteuttamalla alkoholista päihtyneenä ja selvin päin surmattujen määrät aikuisväestöön voidaan havaita, että aikuisten miesten huomattavasti naisia korkeampi henkirikoskuolleisuus muodostuu Suomessa tällä hetkellä kokonaisuudessaan erosta päihtyneenä surmattujen määrässä. Toisaalta henkirikoskuolleisuuden lasku viimeisten kymmenen vuoden aikana on keskittynyt alkoholisidonnaiseen väkivaltaan (kuviot 14a ja 14b). Vuosina 2003–2009 alkoholisidonnainen väkivalta muodosti 83 prosenttia aikuisten välisistä henkirikoksista, kun osuus vuosina 2010–2016 oli 79 prosenttia. Rikosten keskimääräinen vuotuinen määrä laski 98:sta 69:ään, alkoholin käyttöön liittymättömien henkirikosten määrä 18:sta 15:een.

Kuvio 14a Aikuisten miesten ja naisten kuolleisuus henkirikoksiin uhrin päihtymystilan mukaan 2003–2009

Kuvio 14b Aikuisten miesten ja naisten kuolleisuus henkirikoksiin uhrin päihtymystilan mukaan 2010–2016

Muita pähteitä esiintyy henkirikosten yhteydessä yleensä yhdessä alkoholin kanssa käytettynä. Katsauskauden miesepäillyistä 29 prosenttia ja naisepäillyistä 24 prosenttia oli ollut rikoshetkellä myös muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena. Muita pähteitä nauttineista miehistä 81 prosenttia oli nauttinut päihdettä yhdessä alkoholin kanssa. Naisista näin oli tehnyt 94 prosenttia. Kovien huumeiden vaikutuksen alaisena miesepäillyistä oli rikoshetkellä 12 prosenttia ja naisepäillyistä neljä prosenttia. Aikuisista miesuhreista kovien huumeiden vaikutuksen alaisena oli kuusi prosenttia ja naisuhreista neljä prosenttia. Vastaavasti psyykelääkkeitä tai psyykelääkkeitä ja alkoholia käyttäneitä oli miesuhreista 15 prosenttia ja naisuhreista 11 prosenttia.

Suomessa vuosina 2003–2011 henkirikokseen syyllistyneiden henkilöiden reseptilääkkeiden käytöstä tehdyn tutkimuksen tulosten mukaan psykoosilääkkeiden käyttöön ei liity merkitsevää henkirikokseen syyllistymisriskin lisäystä, mutta

masennuslääkkeiden käyttöön liittyy lievästi kohonnut (+31 %) ja bentsodiatsepiinien (ahdistus- ja unilääkkeiden) käyttöön selvästi kohonnut (+45 %) riski. Kaikkein korkein riskin nousu liittyy kuitenkin opiaattikipulääkkeisiin (+92 %) ja tulehduskipulääkkeisiin (+206 %). (Alle 26-vuotiailla henkilöillä korkein riskin nousu liittyy opiaattikipulääkkeiden (+232 %) ja bentsodiatsepiinien (+95 %) käyttöön.) Kun sekoittavat tekijät vakioidaan, masennuslääkkeiden käyttöön liittyy ainoastaan hieman kohonnut henkirikosriski, kun taas bentsodiatsepiineihin ja erityisesti kipulääkkeisiin liittyen riski kohoaa voimakkaammin. Erot eivät selity samanaikaisella päihteiden käytöllä (Tiihonen ym. 2015).

3.8 Motiivit

Katsauskauden henkirikoksista 94 prosentille oli seurantajärjestelmään kirjattu yksi tai useampi motiivi. Ainoastaan yhden motiivin rikoksia oli 51 prosenttia, useamman motiivin vastaavasti 42 prosenttia.

Tavallisin rikostyyppi oli ryyppyriita, joka oli mainittu motiiviksi 29 prosentissa rikoksia ja päämotiiviksi 18 prosentissa. Muita suhteellisen usein esiintyneitä päämotiiveja olivat mustasukkaisuus (12 %), mielenterveydellinen häiriö (9 %), parisuhteen ongelmat (8 %), kosto (7 %) ja kiusaussuhteen päättäminen (6 %). Taloudelliseksi tulkittava päämotiivi oli ilmennyt seitsemässä prosentissa rikoksia, ryöstömurhia⁹ rikoksista oli neljä prosenttia. Kaiken kaikkiaan välineelliseen, suunnitelmalliseen väkivaltaan viittaavia motiiveja oli varsin vähän. Palkkamurhia katsauskaudella tuli poliisin tietoon yksi.

Rikollisryhmien tai rikollisten väliset konfliktit oli mainittu päämotiiviksi neljässä prosentissa katsauskauden rikoksia. Huomattava osa liittyi moottoripyöräjengien keskinäiseen tai sisäiseen väkivaltaan. Suhteellisen harvinaisia olivat myös viharikokset muodostaen vajaan prosentin ajanjakson henkirikoksista. Niistä useimmissa syynä oli uhrin tekijään kohdistama homoseksuaalinen lähentely (tai sellaiseksi tulkittu lähestyminen). Sinänsä on tulkinnanvaraista, oliko näitä tekoja ylipäätään katsottava varsinaisiksi viharikoksiksi. Päämotiivina oli uhrin häiritseväksi koettu käytös ja seurausten vakavuuteen oli myötävaikuttanut usein osapuolten syvä päihtymystila. Kuluvan vuosituhannen ensimmäinen Suomessa poliisin tietoon tullut motiiviltaan puhtaan rasistinen henkirikos tehtiin vuonna 2014 Vaasassa. Uhri kuului kantaväestöön, tekijä etniseen vähemmistöön. Katsauskauden jälkeen elokuussa 2017 marokkolainen mies surmasi Turussa kaksi ja haavoitti seitsemää naista. Syyllinen kertoi esitutkinnassa saaneensa innoituksensa terroristiryhmä ISIS:ltä. Seksuaalirikoksiin liittyi jakson henkirikoksista puolitoista prosenttia. Aikuisista naisuhreista viisi (3 %) ja miesuhreista kaksi oli raiskattu rikoksen yhteydessä.

Naisten tekemien henkirikosten motiivit erosivat yleisjakaumasta (joka kuvasi lähinnä miesten rikollisuutta). Parisuhteen ongelmat oli yleisin motiivi (41 %) ja toiseksi yleisin päämotiivi (22 %) naisten rikoksissa katsauskaudella. Päämotiivina yleisin oli kiusaussuhteesta vapautuminen (18 %) ja kolmanneksi yleisin huollettavasta lapsesta vapautuminen (15 %).

⁹ Käsittää ryöstöihin, murtoihin ja varkauksiin liittyneet henkirikokset.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kirjataan tiedot myös siitä, onko rikos ollut suunnitelmallinen ja onko siihen liittynyt itsepuolustuksellisia piirteitä. Katsauskauden henkirikoksista 27 prosenttia oli rikostutkijoiden arvion mukaan ennalta harkittuja, vastaavasti 11 prosenttiin liittyi itsepuolustuksellisia piirteitä. Suunnitelmallisten rikosten osuus oli miesten rikoksista 28 prosenttia ja naisten tekemistä 24 prosenttia. Itsepuolustuksellisia piirteitä omanneiden tekojen osuus oli naisten henkirikoksista suurempi (22 %) kuin miesten (10 %).

3.9 Osapuolten suhde

Pääosa henkirikoksista on tuttavien, seurustelukumppanien tai perheenjäsenten välisiä (taulukko 9; kuvio 15).

Vuosina 2010–2017 surmattiin¹⁰ 39 alle 15-vuotiaasta lasta. Uhreista 20:n (51 %) surmaaja oli biologinen äiti, yhden äitipuoli (3 %), 17:n (44 %) biologinen isä ja yhden (3 %) isäpuoli (liite 6).

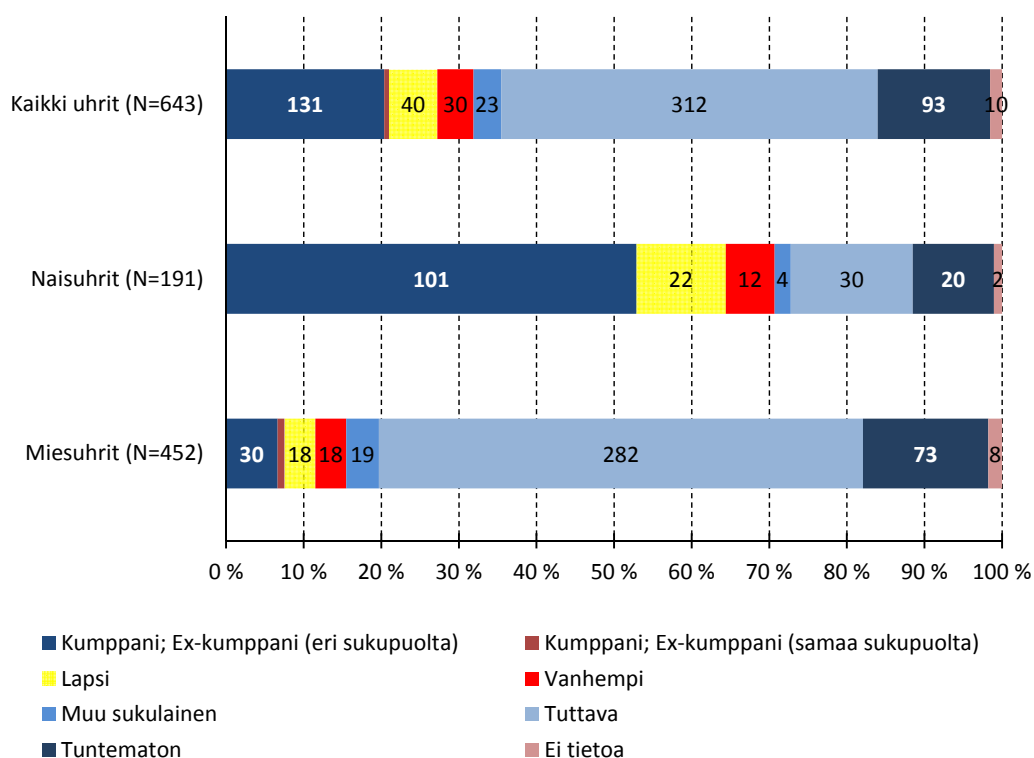
Aikuisista naisuhreista 60 prosenttia oli joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, yhdeksän prosentin surmaaja oli muu lähiomainen. Tuttavan surmaamaksi oli joutunut 18 prosenttia ja ennalta tuntemattoman henkilön 12 prosenttia (liite 4).

Taulukko 9 Osapuolten suhde henkirikoksissa 2011–2017 (2017 tiedot ennakkotietoja)

Uhri oli tjän	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Puoliso	15	9	13	12	5	5	12
Seurustelukumppani	3	2	2	3	2	6	7
Ex-puoliso/seurustelukumppani	7	5	5	4	5	5	3
Samaa sukupuolta oleva partneri	1	0	0	1	0	1	0
Lapsi	10	13	5	7	2	2	2
Vanhempi	4	4	2	3	3	7	2
Sisarus	3	1	2	1	2	1	0
Muu sukulainen	1	2	1	2	3	1	1
Tuttava	56	36	47	44	41	32	30
Ennalta tuntematon	9	14	10	9	19	14	12
Suhde ei tiedossa	0	0	0	0	0	1	4
Juttu pimeä kirjaamishetkellä	1	3	1	2	0	0	5
Henkirikoksia yhteensä	110	89	88	88	82	75	78
Henkir. tutk. katoamistapaus	2	0	1	0	0	0	0
Henkirikokset ja kadonneet yht.	112	89	89	88	82	75	78
Rikoksista tehty ulkomailla	1	0	0	0	0	0	0

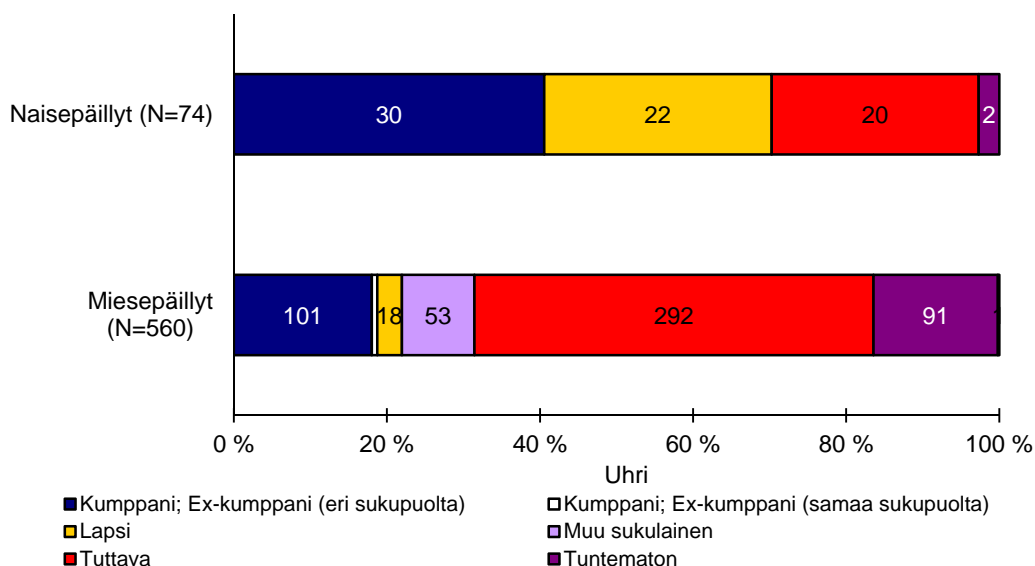
Aikuisista miesuhreista 65 prosentin surmaaja oli uhrin tuttava ja 17 prosentin uhrille aiemmin tuntematon henkilö. Miehistä kahdeksan prosenttia oli joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, vajaa prosenti samaa sukupuolta olevan partnerin ja yhdeksän prosenttia muun lähiomaisen (liite 5).

¹⁰ Määrä perustuu tietokantaan kirjattuihin rikoksiin ja 28.2.2018 avoinna olleisiin rikos epäilyihin.

Kuvio 15 Osapuolten suhde henkirikoksissa 2010–2016 (%) (uhripohjainen; uhri oli tekijän...)

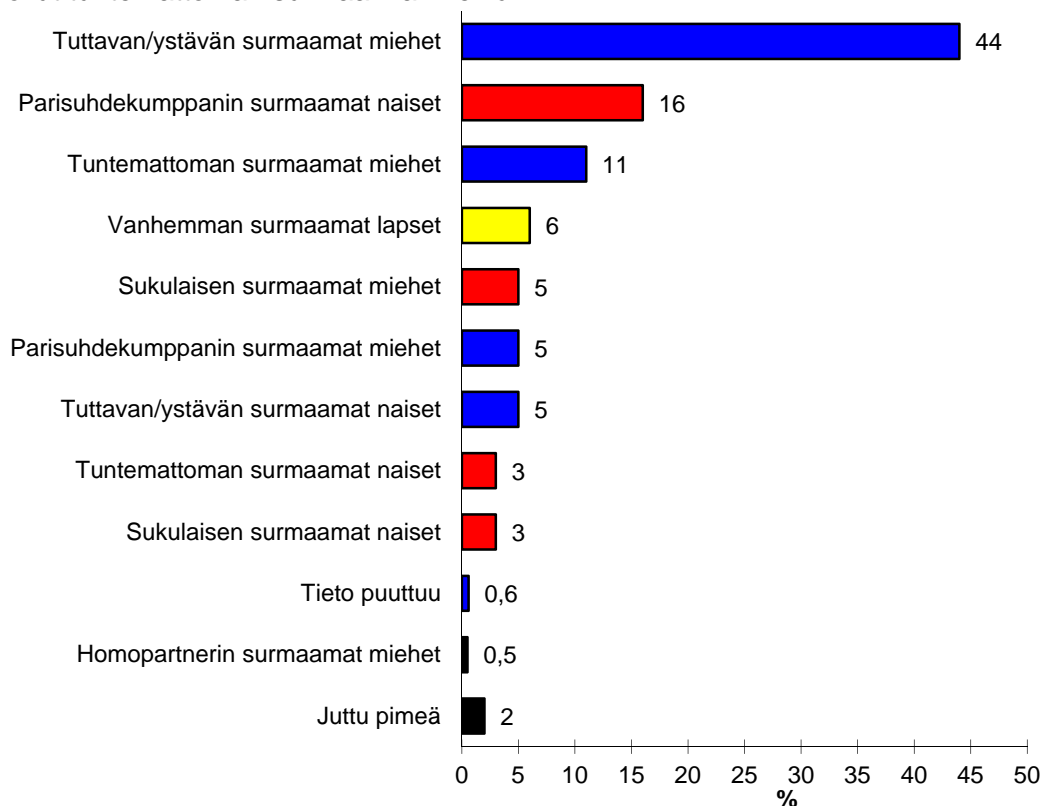
Naisten tekemien henkirikosten uhri oli useimmiten joko tekijän puoliso tai seurustelukumppani (41 %) tai tekijän lapsi (30 %). Tuttavat muodostivat 27 prosenttia katsauskauden naissyllisten uhreista ja tekijälle ennalta tuntemattomat henkilöt kolme prosenttia (kuvi 16).

Kuvio 16 Mies- ja naisepäillyjen uhrin henkirikoksissa 2003–2016 (uhripohjainen; uhri oli tekijän...)

Miesten uhreista tuttavat ja ystävät muodostivat 52 prosenttia ja puoliset, seurustelukumppanit ja entiset kumppanit 18 prosenttia. Tekijälle ennalta tuntemattomia uhreista oli ollut 16 prosenttia. Lähiomaisia uhrina oli yhdeksässä prosentissa miesten henkirikoksia ja tekijän omia lapsia kolmessa prosentissa.

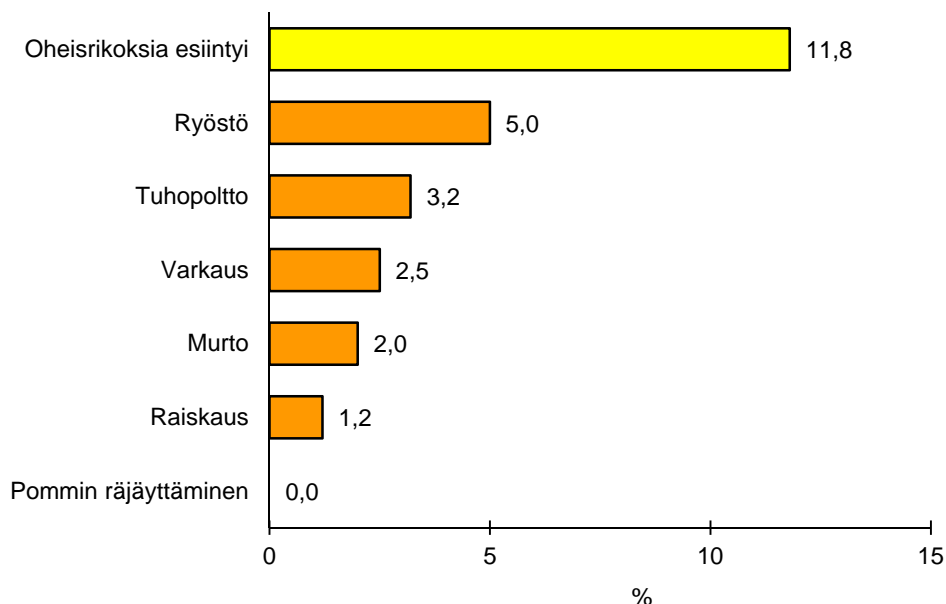
Kuviossa 17 on kuvattu henkirikollisuutemme rakennetta huomioimalla samanaikaisesti osapuolten suhde sekä uhrin sukupuoli ja ikä. Pylväiden väri on eritelty sukupuolen mukaan niin, että miesuhreja kuvaavat pylväät ovat sinisiä, naisuhreja kuvaavat punaisia ja lapsiuhreja kuvaava keltainen. Selvästi yleisin uhri henkirikoksissa on ystävän tai tuttavan surmaama mies. Vuosina 2010–2017 kaikista uhreista 44 prosenttia kuului tähän ryhmään. Toiseksi yleisin uhri on parisuhdekumppanin surmaama nainen: he muodostivat 16 prosenttia jakson surmautuisia. Kolmanneksi yleisin on tilanne, jossa mies joutuu hänelle ennalta tuntemattoman henkilön surmaamaksi – 11 prosenttia viime vuosien henkirikosuhreista on ollut tuntemattoman surmaamia miehiä.

Kuvio 17 Henkirikosten osapuolityyppi jakauma 2010–2017 (uhripohjainen; N=728)

3.10 Henkirikoksiin liittyvät oheisrikokset

Katsauskauden henkirikostapahtumista 12 prosenttiin liittyi oheisrikoksia.¹¹ Yleisin oheisrikos oli ryöstö, tuhopoltto tai varkaus. Raiskaus oli liittynyt yhteen prosenttiin rikoksia. Lisäksi henkirikoksiin oli liittynyt muun muassa petoksia, maksuvälinepetoksia ja kiristysrikoksia (kuvio 18).

Kuvio 18 Henkirikoksiin liittyneet oheisrikokset 2010–2016 (rikostapahtumapohjainen; N=601)

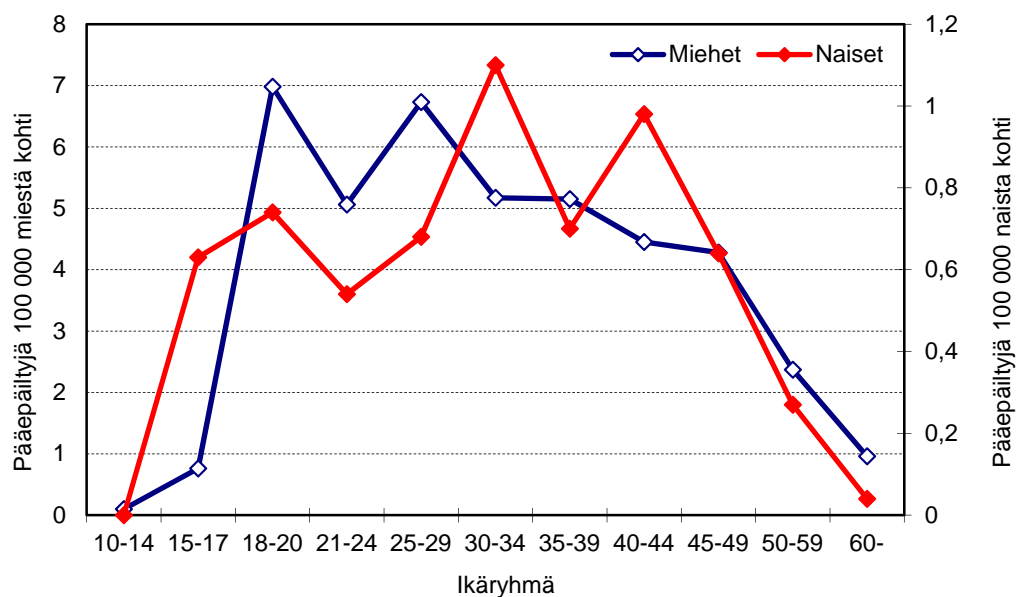
Oheisrikosten esiintyvyys henkirikosten yhteydessä on viime vuosina jonkin verran vähentynyt vuosiin 2003–09 verrattuna, jolloin niitä liittyi vielä 13 prosenttiin henkirikoksia. Eniten viime vuosikymmeneen nähden on vähentynyt tuhopolttojen esiintyvyys (2003–2009 4,6 %). Ryöstöjä (3,5 %) ja raiskauksia (0,5 %) on sen sijaan viime vuosina liittynyt henkirikoksiin aiempaa useammin (kuvio 18).

¹¹ Mukaan ei ole laskettu useamman uhrin henkirikoksia, eikä rikoksiin liittyneitä hautarauhanrikkomis-, pahoinpitely-, ampuma-ase- tai päihteidenkäyttörikoksia.

4 Rikososapuolet

4.1 Ikä ja sukupuoli

Katsauskauden selvitetystä henkirikoksista epäiltiin pääepäiltyinä 526 miestä (88 %) ja 70 naista (12 %). Pimeinä tietokantaan oli ajanjaksolta kirjattu yhdeksän henkirikosta (1,4 %).¹²

Kuvio 19 Henkirikollisuuden taso ikäryhmittäin 2010–2016 (pääepäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa)

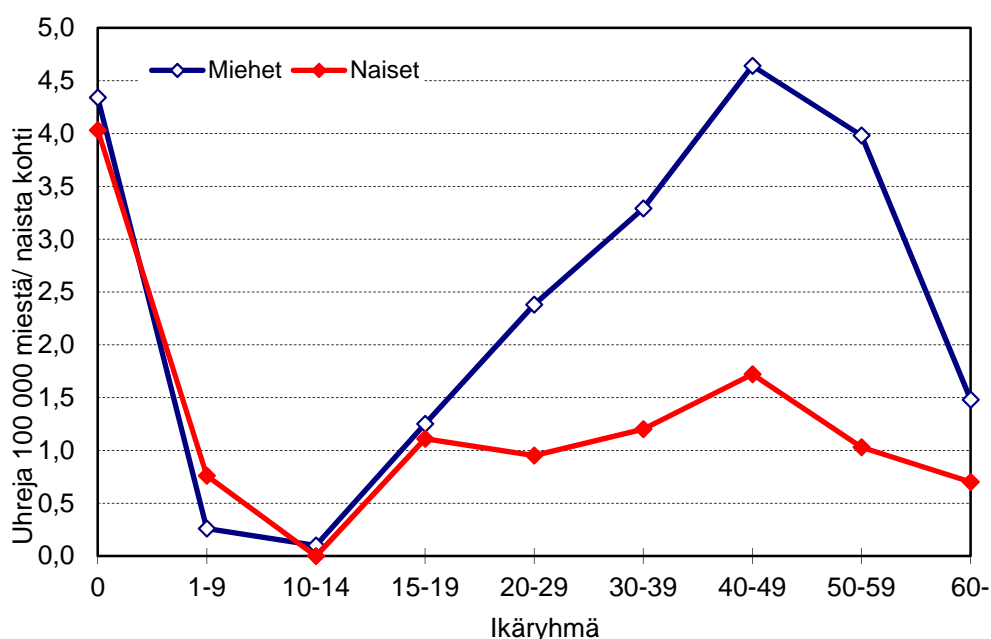
Miesten rikollisuustaso oli vuosina 2010–2016 korkein 18–20-vuotiaiden ikäryhmässä, naisten rikollisuustaso 30–34-vuotiailla. Miesepäiltyjen keski-ikä oli 37,5 vuotta ja mediaani-ikä 35 vuotta, naisepäiltyjen keski-ikä vastaavasti 36,2 vuotta ja mediaani-ikä 35 vuotta. Epäiltyjen ikäjakauma on pysynyt kuluvalle vuosituhanella lähes muuttumattomana (kuvio 19; taulukko 10a).

Taulukko 10a Epäiltyjen keski- ja mediaani-ikä 2003–2009 ja 2010–2016

	2003–2009		2010–2016	
	Keski-ikä	Mediaani-ikä	Keski-ikä	Mediaani-ikä
Miehet	37,9	36	37,5	35
Naiset	37,4	37	36,2	35
Kaikki	37,8	36	37,4	35

Katsauskauden pääepäillyistä yksi oli alle 15-vuotias, yhdeksän oli 15–17-vuotiaita ja 54 oli 18–20-vuotiaita. Alle 21-vuotiaista epäillyistä yhdeksän oli tyttöjä. Yli 65-vuotiaita epäiltyjä oli 22, heistä kaksi oli naisia.

¹² Huomioitaessa tietokantaan toistaiseksi kirjaamattomat rikokset ja henkirikoksina tutkitavat katoamistapaukset määrä oli 14 (2,1 %).

Kuvio 20 Henkirikoskuolleisuus ikäryhmittäin 2010–2016 (uhreja 100 000 ikäryhmän miestä/naista kohti vuodessa)

Henkirikoskuolleisuus oli vuosina 2003–2016 korkein miehillä 40–49 vuoden iässä, naisilla ensimmäisen ikävuoden aikana. Katsauskaudella 2010–2016 miesuhrien keski-ikä oli 43,8 vuotta (mediaani-ikä 44 vuotta) ja naisuhrien 41,2 vuotta (mediaani-ikä 43 vuotta). Ikäjakauma on pysynyt lähes muuttumattomana viimeiset kymmenen vuotta (kuvio 20; taulukko 10b).

Taulukko 10b Uhrien keski- ja mediaani-ikä 2003–2009 ja 2010–2015

	2003–2009		2010–2015	
	Keski-ikä	Mediaani-ikä	Keski-ikä	Mediaani-ikä
Miehet	42,3	44	43,8	44
Naiset	43,2	43	41,2	43
Kaikki	42,6	44	43,0	44

Miesten kuolleisuus oli työikäisessä väestössä ikäryhmästä riippumatta kaksinkolminkertainen naisiin verrattuna. Vuosina 2010–2016 surmattiin 18 alle vuoden ikäistä vauvaa ja 20 1–14-vuotiasta lasta. Yli 70-vuotiaita surmattiin 37, heistä 80 vuotta täyttäneitä oli 17.

Henkirikollisuus ei ole Suomessa kuin osin ikäryhmien sisäistä. Varsinkin alle 40-vuotiaat miehet surmaavat pääsääntöisesti itseään selvästi iäkkäämpiä. Keski-ikäisten ja iäkkäiden rikoksissa uhri ja tekijä ovat sen sijaan yleensä samasta ikäryhmästä (taulukko 10c).

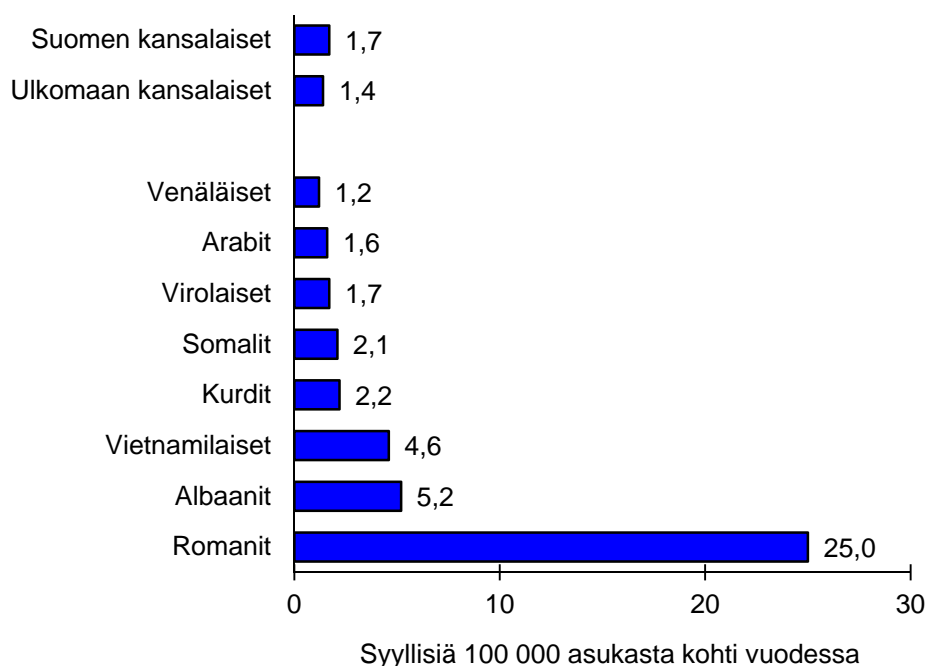
Taulukko 10 c Henkirikosuhrien keski-ikä (vuotta) epäillyn sukupuolen ja ikäryhmän mukaan vuosina 2003–2016

Ikä	Miesepäillyt	Naisepäillyt
15–17	35,0	3,8
18–20	35,1	14,6
21–29	37,4	27,2
30–39	43,1	30,4
40–49	45,3	43,4
50–59	50,1	59,3
60–69	57,8	56,6
70–	70,7	44,5

4.2 Kansalaisuus ja syntymämaa

Suomalainen henkirikollisuus on suurelta osin syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta, mutta ulkomailla syntyneiden ja etnisten vähemmistöjen merkitys on viime vuosina jonkin verran kasvanut. Katsauskauden 2010–2016 Suomessa asuneista pääepäillyistä 91 prosenttia oli Suomessa syntyneitä Suomen kansalaisia, viisi prosenttia oli ulkomailla syntyneitä Suomen tai kaksoiskansalaisuuden omanneita ja neljä prosenttia oli ulkomailla syntyneitä ulkomaan kansalaisia. Henkirikoksesta epäillyistä Suomessa syntyneistä Suomen kansalaisista kaksi (0,4 %) oli maahanmuuttajataustaisia (ks. myös Granath ym. 2011; Lehti 2007; Lehti ym. 2014; Skardhamar 2014).

Maassa vakituisesti asuvien ulkomaan kansalaisten suhteellinen rikollisuustaso oli vuosina 2007–2016 jonkin verran matalampi kuin syntyperäisten suomalaisten. Maahanmuuttajaryhmien välillä oli kuitenkin selviä eroja rikollisuustasossa. Kokonaisrikollisuustasoa alensi se, että kahden suurimman maahanmuuttajaryhmän, virolaisten ja venäläisten, rikollisuustaso vastasi kantaväestön tasoa. Myös arabiaa äidinkielenään puhuvien rikollisuustaso oli sama kuin syntyperäisillä suomalaisilla. Selvästi korkein rikollisuustaso suurimmista etnisistä ryhmistä oli kantaväestön romaneilla (kuvio 21).

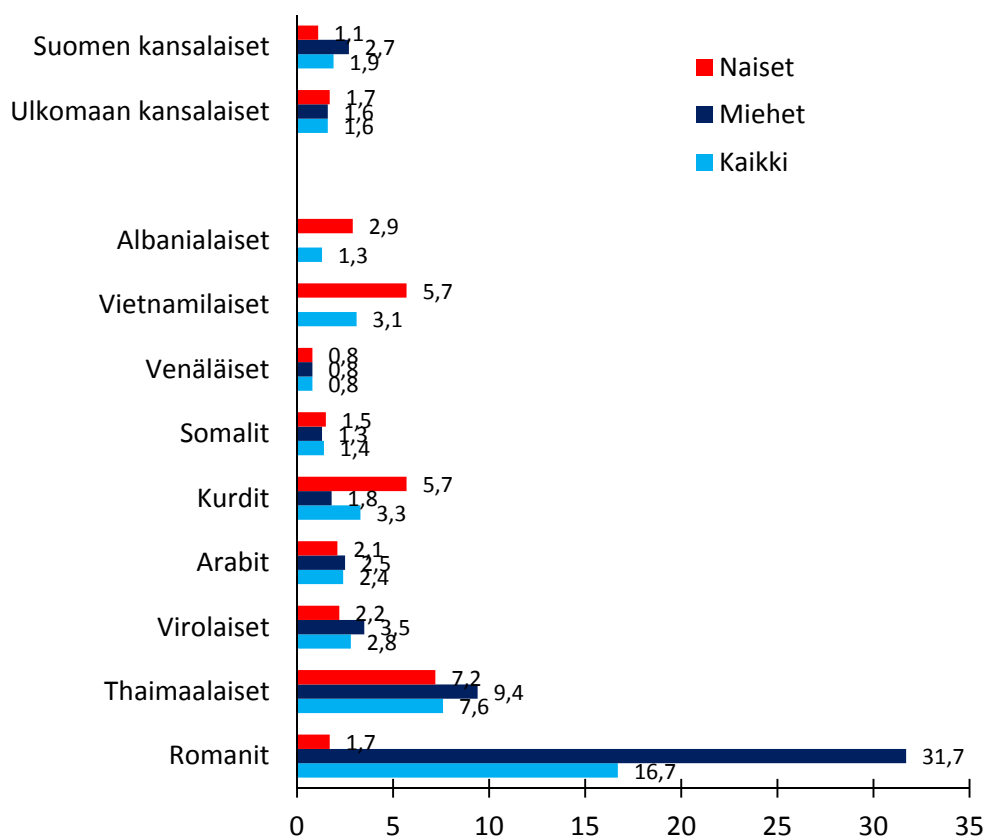
Kuvio 21 Henkirikollisuuden taso kansalaisuusryhmittäin ja merkittävimmissä etnisissä vähemmistöryhmissä (pysyvästi maassa asuvat)¹³ 2007–2016

Maassa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten ohella myös Suomessa käymässä olevat tai oleskelulupahakemuksen hyväksymistä odottavat ulkomaan kansalaiset syyllistivät katsauskaudella henkirikoksiin. Tällaisia lyhytaikaisesti tai väliaikaisesti maassa oleskelleiden ulkomaalaisten tekemiä henkirikoksia oli kymmenen (vajaa kaksi prosenttia kaikista henkirikoksista). Ulkomailla asuneista epäillyistä yksi oli Suomessa syntynyt Suomen kansalainen. Yhdeksästä ulkomaankansalaisesta kaksi oli turvapaikanhakijoita, kolme oli maassa työtehtävissä, yksi harjoittamassa prostituutiota, yksi ylipitkäsi vierähtäneellä turistimatalla, yksi oli maasta toiseen Euroopassa ajelehtinut asosiaali ja yksi rikoksia tekemässä ollut ammattirikollinen. Viimeksi mainittu oli jo ennestään maahantulokiellossa, mutta toimi maassa siitä huolimatta vapaasti.

Ulkomaalaisten ja maahanmuuttajataustaisten henkirikokset kohdistuvat pääosin kantaväestöön tai omaan etniseen ryhmään. Katsauskaudella ulkomaalaistaustaisten henkirikoksista 47 prosentissa uhri oli kantaväestöstä, 43 prosentissa tekijän etnisestä ryhmästä ja 11 prosentissa muusta maahanmuuttaja- tai ulkomaalaisryhmästä. Suurimmista maahanmuuttajaryhmistä virolaisten rikoksista 75 prosenttia oli kohdistunut toisiin virolaisiin, venäläisten rikoksista sitä vastoin 50

¹³ Käsittää maassa vakinaisesti asuneet pääepäillyt. Kaksoiskansalaisuuden omanneet ja kansalaisuudeltaan tuntemattomat on laskettu Suomen kansalaisiksi. Albanialaisten, arabien, kurdien, somalien, venäläisten, vietnamilaisten ja virolaisten rikollisuustasot on laskettu kyseistä kieltä äidinkielenään puhuvan maassa asuvan väestön pohjalta. Romaneita koskevat tiedot on kerätty rikosilmoitusten selosteosista. Kaikki ajanjaksolla henkirikoksiin syyllistyneet romanit kuuluivat kantaväestöön. Romanian väestömääräksi on suhdelukua laskettaessa arvioitu 12 000 henkilöä.

prosenttia kantaväestöön. Kantaväestön romanien uhreista 25 prosenttia oli romaneita.

Kuvio 22 Henkirikoskuolleisuus kansalaisuusryhmittäin ja merkittävimmässä etnisissä vähemmistöryhmissä (pysyvästi maassa asuvat)¹⁴ 2007–2016

Maahanmuuttajataustaisten kuolleisuus henkirikoksiin oli vuosina 2007–2016 selvästi matalampi kuin kantaväestöllä. Ero johtui maahanmuuttajamiesten kantaväestön miehiä huomattavasti matalammasta kuolleisuudesta, maahanmuuttajanaisten kuolleisuus henkirikoksiin oli puolitoistakertainen kantaväestön naisten kuolleisuuteen verrattuna (maahanmuuttajataustan määrittely perustui tässä vertailussa kansalaisuuteen). Erot väestöryhmien välillä olivat henkirikoskuolleisuudessa huomattavia. Selvästi korkein henkirikoskuolleisuus pääväestöryhmistä oli kantaväestön romanimiehillä, naisista puolestaan vietnamilais-, kurdi- ja thainaisilla (kuvio 22).

Maassa pysyvästi asuvien ulkomaan kansalaisten ohella Suomessa surmattiin katsauskaudella Kymmenen täällä käymässä ollutta tai vain tilapäisesti oleskellutta henkilöä. Kaikki olivat ulkomaan kansalaisia. Uhreista kaksi oli virolaisia ja kaksi puolalaisia, lisäksi henkirikoksen uhriksi joutui yksi britti, yksi azeri, yksi burmalainen, yksi egyptiläinen, yksi kiinalainen ja yksi yhdysvaltalainen.

¹⁴ Kaksoiskansalaisuuden omanneet ja kansalaisuudeltaan tuntemattomat on laskettu Suomen kansalaisiksi. Kurdien, somalien, venäläisten, vietnamlaisien ja virolaisten rikollisuustasot on laskettu kyseistä kieltä äidinkielenään puhuvan maassa asuvan väestön pohjalta. Romaneita koskevat tiedot on kerätty rikosilmoitusten selosteosista. Kaikki ajajaksolla henkirikoksissa surmatut romanit kuuluivat kantaväestöön. Romanien väestömääräksi on suhdelukua laskettaessa arvioitu 12 000 henkilöä.

Ulkomaalaisiin ja maahanmuuttajiin katsauskaudella kohdistuneiden henkiri-kosten tekijöistä 57 prosenttia oli maahanmuuttajataustaisia. Rikoksista 45 pro-sentissa tekijä kuului samaan ryhmään kuin uhri ja 11 prosentissa johonkin muu-hun maahanmuuttajaryhmään. Kantaväestöön kuuluvat surmaajat olivat tehneet rikoksista 41 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten naisten surmaajista kantaväes-töön kuului 29 prosenttia. Kantaväestön romaneiden surmaajista 55 prosenttia oli romaneita. Vastaavasti kantaväestön suomenkielisten (paitsi romanien) surmaa-jista 90 prosenttia kuului samaan väestöryhmään, kolme prosenttia oli kantaväes-tön romaneita, kaksi prosenttia ruotsinkielisiä ja neljä prosenttia ulkomaalaistaus-taisia, kahdeksan jutuista (1,4 %) oli toistaiseksi selvittämättä.

Henkirikostietokantaan kirjataan myös Suomen rajojen ulkopuolella tehtyjä henkirikoksia, jos tekijä asuu pysyvästi Suomessa ja Suomen viranomaiset ovat osallistuneet rikoksen selvittämiseen. Ulkomailla tehtyjä henkirikoksia kirjattiin tie-tokantaan katsauskaudella kaksi. Rikoksista toinen oli tapahtunut Venäjällä, toi-nen Espanjassa. Kummassakin uhrin kotipaikkana oli Suomi.

4.3 Työelämäsuhde ja sosioekonominen asema

Pääosa henkirikoksen tekijöistä on työkäisiä, mutta vain joka kuudes on työelä-mässä. Katsauskauden pääepäillyistä 53 prosenttia oli tekoajankohtana työttö-mänä ja 11 prosenttia varhaiseläkkeellä (taulukko 11a).

Taulukko 11a Pääepäiltyjen työelämäsuhde 2010–2016

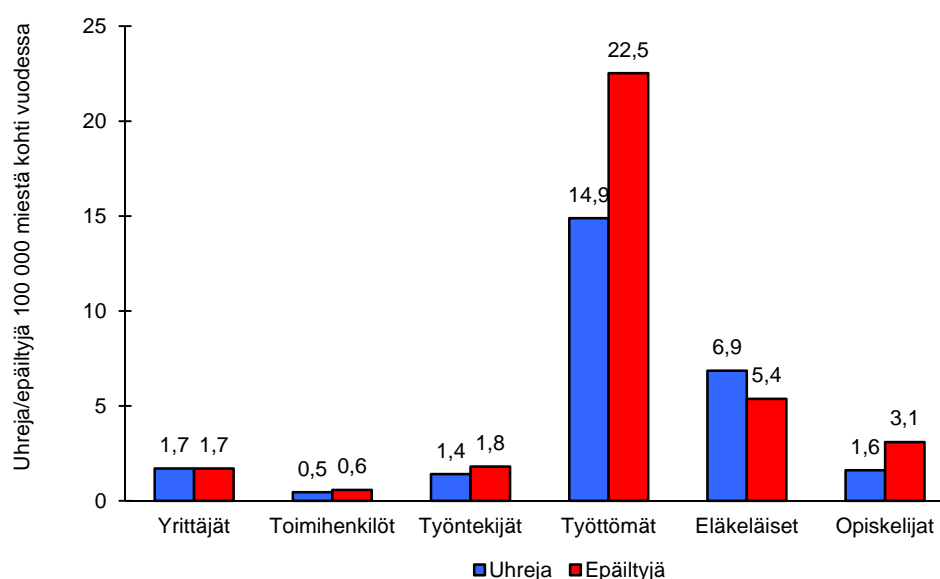
	Mies	Nainen	Kaikki
Työtön	54 %	46 %	53 %
Varhaiseläkkeellä	11 %	13 %	11 %
Työssä	19 %	16 %	18 %
Opiskelija	6 %	11 %	6 %
Vanhuuseläkkeellä	4 %	3 %	4 %
Kotiäiti/-isä	-	10 %	1 %
Vanki	0,6 %	-	0,5 %
Muu	0,8 %	-	0,7 %
Ei tietoa	5 %	1 %	5 %
N	526	70	596

Aikuisten uhrien tilanne oli samankaltainen: miesuhreista 57 prosenttia oli joko työttömänä tai varhaiseläkkeellä ja naisuhreistakin pääosa oli työelämän ulkopuo-lella. Työelämässä olleiden osuus (35 %) oli kuitenkin naisuhreista suurempi kuin naisepäillyistä tai rikosten miesosapuolista (taulukko 11b).

Taulukko 11b Aikuisten uhrien työelämäsuhde 2010–2016

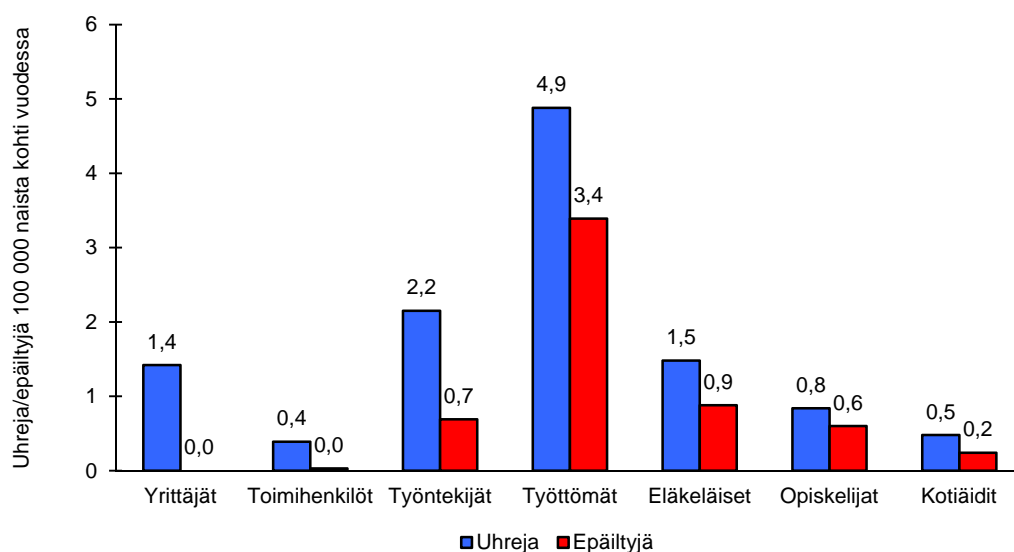
	Mies	Nainen	Kaikki
Työtön	41 %	27 %	37 %
Varhaiseläkkeellä	16 %	8 %	14 %
Työssä	19 %	35 %	23 %
Opiskelija	4 %	7 %	5 %
Vanhuuseläkkeellä	9 %	15 %	11 %
Kotiäiti/-isä	-	7 %	2 %
Vanki	0,5 %	-	0,3 %
Muu	1 %	-	0,7 %
Ei tietoa	10 %	2 %	8 %
N	437	169	606

Suhteutettaessa luvut sosiaaliryhmien kokoon miesten rikollisuustaso oli pitkäaikaistyöttömillä 23 ja varhaiseläkeläisillä runsaat viisi syyllistä vuotta ja 100 000 miestä kohti. Palkansaajista taso oli työntekijöillä 1,8 ja toimihenkilöillä 0,6 (kuvio 23). Naisten kohdalla tilanne oli samankaltainen: pitkäaikaistyöttömät muodostivat sekä henkirikollisuuden tason että henkirikoskuolleisuuden osalta selvän ongelmaryhmän (kuvio 24).

Kuvio 23 Työikäisten (18–64-vuotiaat) miesten henkirikollisuuden ja henkirikoskuolleisuuden taso sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2010–2016

Työttömien ja varhaiseläkeläisten riski tulla surmatuksi tai syyllistyä henkirikokseen oli siten huomattavasti suurempi kuin muiden väestöryhmien. Ero on lisäksi entisestään kasvanut rikollisuustason laskiessa, sillä henkirikollisuuden väheneminen on ollut aktiiviväestössä suurempi kuin työttömillä työikäisillä.¹⁵ Myös muissa suhteissa henkirikosten osapuolet erosivat muusta väestöstä. Heidän koulutustasonsa oli keskimääräistä alhaisempi sosioekonomisesta asemasta riippumatta. Myös osapuolten ammattikoulutus oli keskimääräistä heikompi.

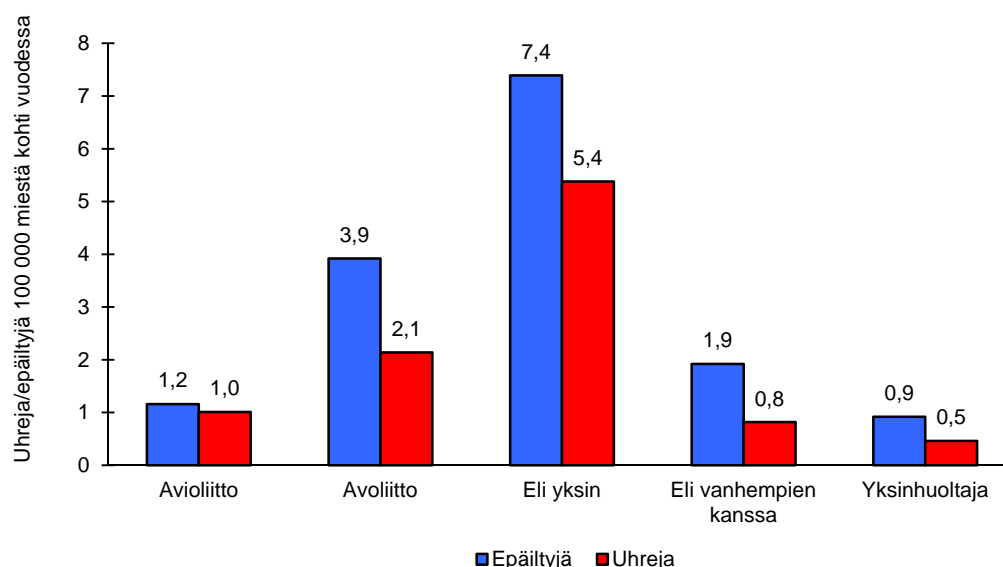
¹⁵ Vuosien 2003–2009 tiedot sosioekonomisten ryhmien rikollisuustasoista löytyvät vuoden 2014 henkirikoskatsauksesta (helda.helsinki.fi/handle/10138/152607).

Kuvio 24 Työikäisten (18–64-vuotiaat) naisten henkrikollisuuden ja henkrikoskuolleisuuden taso sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2010–2016¹⁶

4.4 Perheasema

Henkrikoksiin syyllistyviltä ja niiden uhriksi joutuvilta miehiltä puuttuvat usein perhesuhteet. Perheellisten 15 vuotta täyttäneiden miesten henkrikollisuuden keskitasoksi muodostui vuosina 2010–2016 2,4 syyllistä ja henkrikoskuolleisuudeksi 1,4 uhria vuotta ja 100 000 kohti, perheettömällä rikollisuustaso oli 7,4 ja kuolleisuus 5,4 (kuvio 25).

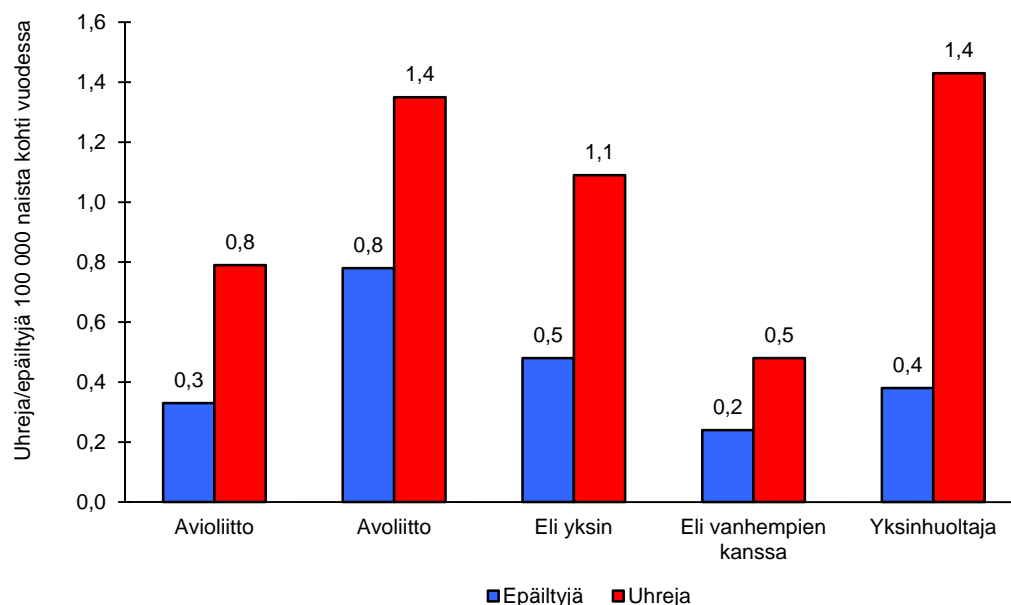

Kuvio 25 15 vuotta vanhempien miesten henkrikollisuuden ja henkrikoskuolleisuuden taso perheaseman mukaan vuosina 2010–2016¹⁷

¹⁶ Id.

¹⁷ Id.

Naisilla tilanne oli jossain määrin toisenlainen. Ajanjaksolla korkein henkirikoskuolleisuus 15 vuotta täyttäneistä naisista oli avoliitossa eläneillä ja yksinhuoltajilla. Myös avoliitossa eläneiden naisten rikollisuustaso oli korkein. Henkirikollisuuden riskiryhmiä olivat siten perheaseman osalta yksin asuvat miehet ja avoliitossa elävät naiset (kuvio 26).

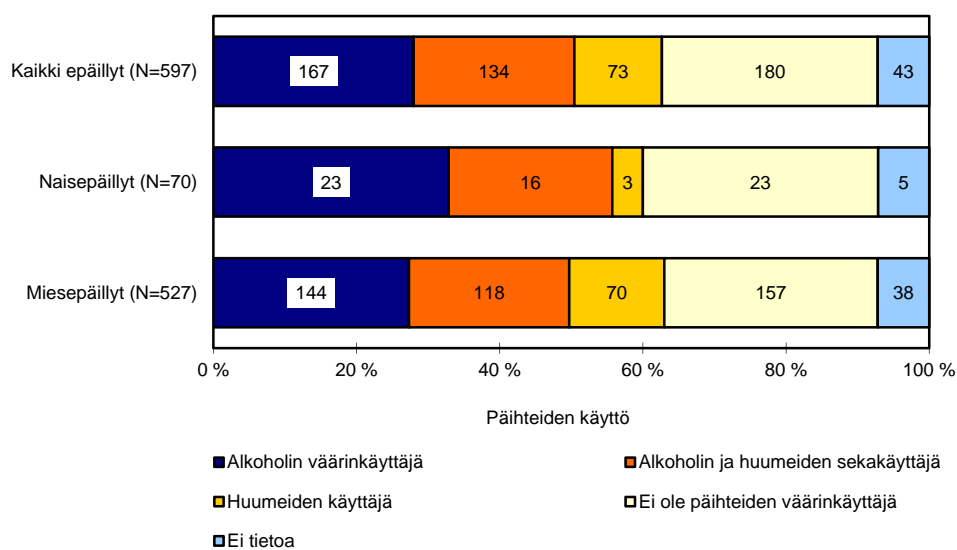

Kuvio 26 15 vuotta vanhempien naisten henkirikollisuuden ja henkirikoskuolleisuuden taso perheaseman mukaan vuosina 2010–2016¹⁸

4.5 Päihteiden väärinkäyttö

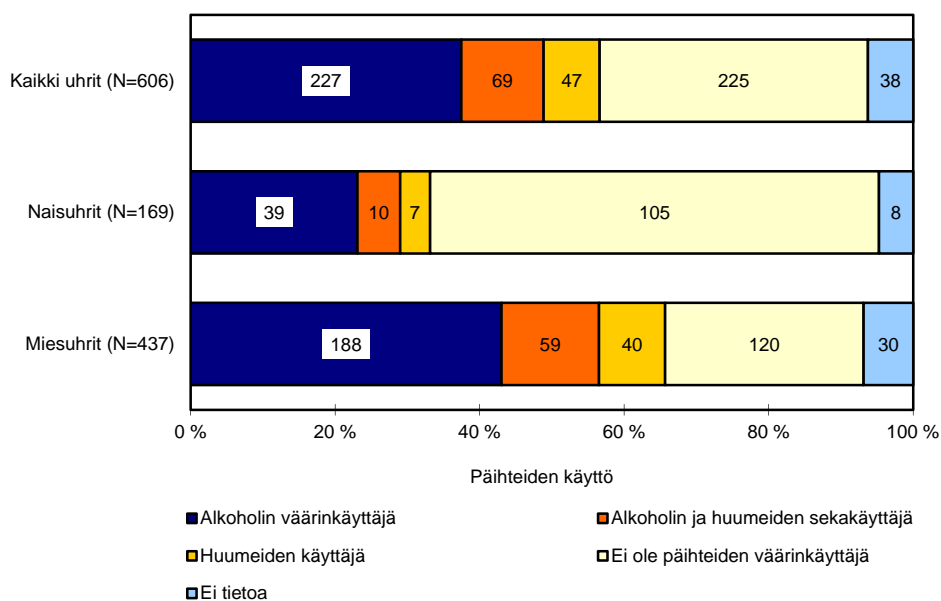
Rikososapuolille on sukupuolesta ja iästä riippumatta (lapsiuhreja lukuun ottamatta) leimallista päihteiden, erityisesti alkoholin väärinkäyttö. Rikostutkijoiden arvion mukaan katsauskauden henkirikosten aikuisista miesosapuolista 64 prosenttia oli päihteiden väärinkäyttäjiä ja 53 prosenttia alkoholin väärinkäyttäjiä (kuviot 27 ja 28).

¹⁸ Id.

Kuvio 27 Pääepäillyjen päihteiden väärinkäyttö henkirikoksissa 2010–2016

Naisepäillyistä päihteiden väärinkäyttäjiä oli 60 prosenttia ja aikuisista naisuhreista 33 prosenttia. Myös päihdeongelmaisilla naisilla kyse oli yleensä alkoholin väärinkäytöstä tai alkoholin ja lääkkeiden sekakäytöstä (kuviot 27 ja 28).

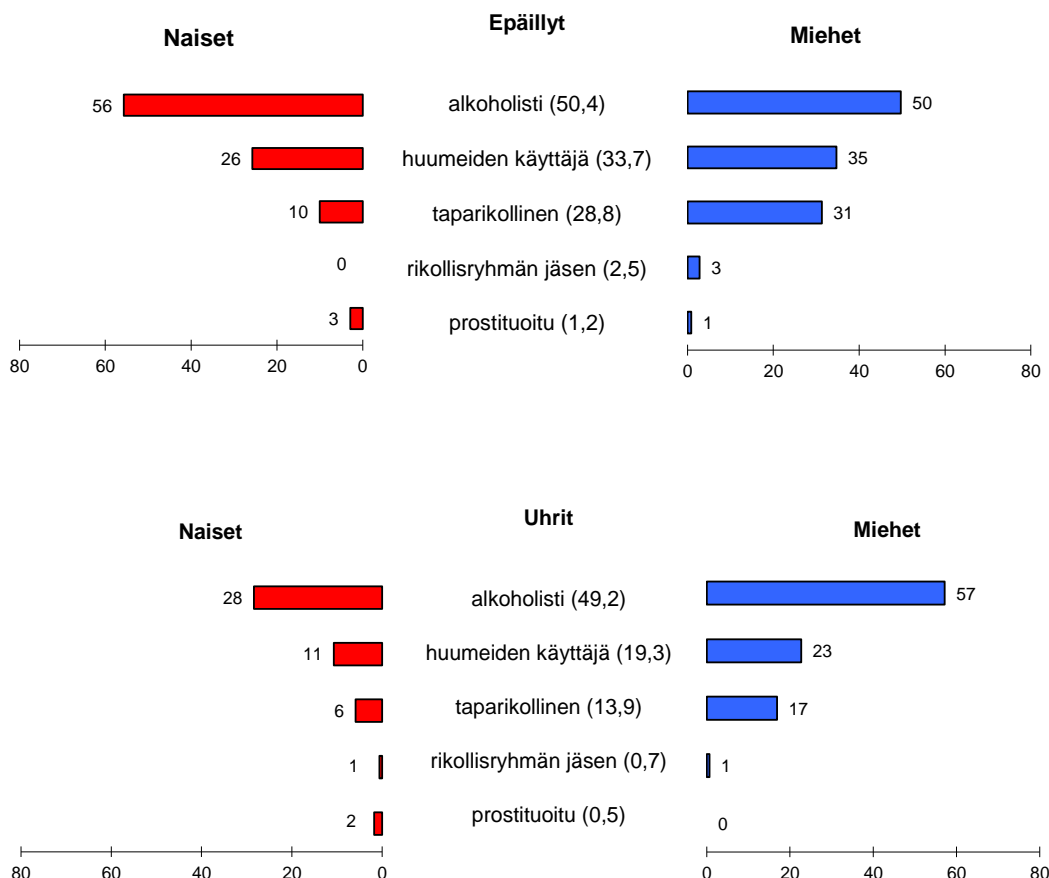

Kuvio 28 Aikuisten uhrien päihteiden väärinkäyttö henkirikoksissa 2010–2016

Katsauskauden aikuisten välisistä henkirikoksista 71 prosentissa joku osapuolista oli päihteiden väärinkäyttäjä, 47 prosentissa kaikki osapuolet.

4.6 Erityisryhmät rikososapuolina

Päihteiden väärinkäytön ohella henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kerätään tietoja henkirikososapuolten kuulumisesta eräisiin muihin erityisryhmiin. Tältäkin osin tiedot perustuvat rikostutkijoiden arvioihin (kuvio 29).

Kuvio 29 Erityisryhmien osallisuus henkirikoksiin 2010–2016 (%)

Taparikolliseksi oli katsauskaudella luonnehdittu kolmasosaa miesepäillyistä ja kuudesosaa aikuisista miesuhreista. Osuuksia voi pitää korkeina. Naisepäillyistä ja -uhreista taparikollisten osuus oli huomattavasti pienempi. Rikollisuustason lasku oli kasvattanut taparikollisiksi luonnehdittujen osuutta miesepäillyistä (2003–2009 29 % ja 2010–2016 31 %). Rikollisuuden väheneminen on siten ollut rankan rikostaustan omaavien parissa jonkin verran vähäisempää kuin muussa väestössä.

Kytköksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen henkirikoksilla oli sen sijaan ollut suhteellisen harvoin. Rikollisryhmän jäseneksi arvioitiin kolme prosenttia miesepäillyistä ja prosentti miesuhreista.

Myöskään prostituoituja ei juurikaan esiintynyt rikososapuolina. Prostituoituksi oli nimetty seitsemän katsauskauden epäillyistä ja kolme uhria.

4.7 Nuorten henkirikollisuus

Nuorten henkirikokset ovat Suomessa suhteellisen harvinaisia kansainvälisesti tarkastellen. Vaikka henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu kokonaistaso on meillä huomattavasti korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa ja läntisessä Euroopassa, nuorten rikollisuudessa eroa ei esiinny, vaan ero syntyy kokonaisuudessaan vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta. Verrattuna entisiin sosialistimaihin ja useimpiin Euroopan ulkopuolisiin teollisuusmaihin nuorten henkirikokset ovat Suomessa erittäin harvinaisia (European Report on Preventing Violence and Knife Crime among Young People 2010, 13).

Nuorisoväkivallan syklisyys on meillä viimeisen neljännesvuosisadan aikana linkittynyt taloudellisiin suhdanteisiin. Jyrkimmät kasvukaudet ovat liittyneet voimakkaisiin noususuhdanteisiin, laskukaudet taas taloudellisiin taantumiin. Syklisyyden taustalla on vaikuttanut taloudellisesti motivoitu rikollisuus, ryöstöihin, murtoihin ja muuhun taloudellisen voiton tavoitteluun liittyvät henkirikokset, joiden määrä on lisääntynyt noususuhdanteissa ja vähentynyt laskusuhdanteissa. Yksi nuorten henkirikollisuutta vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta erottava tekijä onkin juuri rikosten kytkeytyminen usein aineellisen hyvän tavoitteluun.

Nuorten henkirikokset eroavat vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta myös ryhmäluonteensa, julkisuutensa ja uhriensa osalta. Rikokset tehdään usein ryhmässä, ne ovat (murhien osuudella mitaten) muuta henkirikollisuutta välineellisempiä ja raaempia ja tekijälle ennalta tuntemattomien uhrien osuus on suurempi kuin vanhempien ikäryhmien rikoksissa. Myös muutoin nuorten henkirikokset ovat yllätyksellisempiä, vaikeammin ennakoitavia kuin vanhempien ikäryhmien rikokset. Ei niinkään tekijän, vaan teon kokonaisuuden ja uhrin valikoitumisen suhteen – silloinkin kun uhri on tekijän ennestään tuntema.

Nuorten ja vanhempien ikäryhmien henkirikollisuutta yhdistää puolestaan kiinteä yhteys alkoholin käyttöön ja alkoholihumalaan. Alkoholisidonnaisten henkirikosten (rikosten joissa osapuolet ovat humalassa) osuus nuorten henkirikoksista on viime vuosina ollut yli 80 prosenttia eli sama kuin vanhemmissakin ikäryhmissä.

Yhteistä nuorten ja iäkkäämpien henkirikollisuudelle on myös se, että syyllisistä valtaosa on alkoholin väärinkäyttäjää. Vuosina 1980–2007 henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista diagnosoitiin mielentilatutkimuksessa alkoholiriippuvaiseksi tai alkoholin väärinkäyttäjäksi 44 prosenttia, 19-vuotiaista alkoholistien osuus oli lähes 60 prosenttia ja 20-vuotiaista noin 65 prosenttia. Alkoholin riskikäyttäjien osuus ryhmästä oli yli 80 prosenttia. Alkoholin ohella mielentilatutkimuksiin määrättyt nuoret henkirikoksenteikijät käyttivät laajasti muita päihteitä. 2000-luvun alun syytetyistä joka kolmas käytti säännöllisesti amfetamiinia, kannabistuotteita käytti 40 prosenttia. Kaiken kaikkiaan nuoria henkirikoksenteikijöitä luonnehti varhain aloitettu päihteiden käyttö ja nopea alkoholisoituminen. Huomattavalla osalla päihteiden käyttö oli siinä mielessä ylisukupolvista, että myös heidän vanhempansa tai ainakin toinen vanhemmista oli ollut alkoholin ongelmakäyttäjää.

Päihteiden käytön ohella ryhmää luonnehtivat rikkonainen lapsuus, väkivaltaisuus ja mielenterveyden ongelmat. Huomattavalla osalla nuorista henkirikoksenteikijöistä lapsuudenperhe oli hajonnut ensimmäisten ikävuosien aikana, usein vanhempien päihdeongelmista johtuneisiin ristiriitoihin. Peruskoulu oli yleensä sujunut oppimis- ja käytösongelmien merkeissä. Erityisopetuksessa syyllisistä oli ol-

lut joka toinen ja joka kolmas oli otettu huostaan viimeistään teini-iässä joko lastensuojelullisista syistä tai oman rikollisuutensa johdosta. Puolet oli ollut psykiatriassa hoidossa lyhyempiä tai pidempiä jaksoja ennen rikostaan, laitoshoidossa oli ollut joka neljäs. Valtaosaa oli muun häiriökäyttäytymisen ohella luonnehtinut viimeistään teini-iästä lähtien myös ympäristön huomion herättänyt poikkeuksellinen aggressiivisuus.

Kaiken kaikkiaan nuorten törkeä väkivalta on nyky-Suomessa kiinteästi kytköksissä päihteiden (erityisesti alkoholin) väärinkäyttöön ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Tietyissä mielessä henkirikollisuus on meillä muuttunut osin myös ylisukupolviseksi, vuosina 1980–2007 henkirikoksista syytetyistä nuorista joka kymmenennellä oli henkirikoksesta tuomittu isä, äiti, veli, eno tai setä. Varsin monella oli myös henkirikoksen uhriksi joutuneita lähiomaisia.

5 Henkirikosten seuraukset

Jakso sisältää tietoja henkirikosten ilmituloon, esitutkintaan ja oikeuskäsittelyyn liittyvistä seikoista. Ilmituloa ja esitutkintaa koskevat tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmään, oikeuskäsittelyä ja tuomioita koskevat puolestaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tuomiolauselmätietokantaan, Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään rikosrekisteriin sekä Valtakunnansyyttäjänvirastosta saatuihin tietoihin.

5.1 Rikosten ilmitulo

Piilorikollisuuden määrästä henkirikollisuudessa ei ole tarkkaa tietoa. Tuorein aiheesta tehty tutkimus on 1990-luvulta, siis kahdenkymmenen vuoden takaa. Siinä arvioitiin, että henkirikoksista jäi tulematta ilmi 2–3 prosenttia (Pajuoja & Salminen 1996). Uhreiksi muutettuna se silloisella rikollisuustasolla tarkoitti viittä surmattua vuosittain. Pääosassa tapauksia kyse oli uhreista, joiden ruumista ei löydetty ja jotka päätyivät kadonneiksi henkilöiksi. Helmikuun lopussa 2018 rikosilmoitusjärjestelmään oli kirjattuna vuosilta 2003–2017 seitsemän katoamistapausta, joita tutkittiin henkirikoksena. Lisäksi osa niistäkin kateissa olevista, joiden katoamista ei tutkita henkirikoksena, on joutunut henkirikoksen uhriksi. Osa tapauksista tulee ilmi myöhemmin ja kyetään selvittämään, osa ei tule ilmi koskaan. Viime vuosina on ilmennyt myös, että maamme tehokkaassa kuolemansyyntutkintajärjestelmässä (johon piilorikollisuuden vähäisyys henkirikollisuudessamme huomattavassa määrin perustuu) on aukko koskien terveydenhoitohenkilöstön tekemiä potilaisiin kohdistuvia henkirikoksia. On mahdotonta arvioida, kuinka paljon tämän tyyppisiä rikoksia on aikaisempina vuosina jäänyt ja edelleenkin jää tulematta ilmi. Viime vuosina ilmi tullee rikoksille on ollut ominaista, että ne ovat tulleet ilmi epäonnistuneeksi jääneen surmaamisyhteyden kautta.

Oman varsinaiseen piilorikollisuuteen kuulumattoman ryhmänsä muodostavat kuolemantapaukset, joita tutkitaan henkirikoksina, mutta joissa tarkkaa kuolinsyytä tai tahallisen väkivallan osuutta kuolemaan ei kyetä selvittämään. Kyse on

yleensä pitkälle alkoholisoituneista henkilöistä, joista löydetään ulkoisen väkivallan merkkejä. Vammojen aiheutumisen mekanismista ei kuitenkaan päästä selvyyteen, eikä aina myöskään siitä, mikä osuus ulkoisella väkivallalla on ollut usein hyvin huonokuntoisen vainajan menehtymiseen. Tällaisia tapauksia, joissa lopultakaan ei päästä selvyyteen, onko kyse ollut henkirikoksesta, tapaturmasta vai luonnollisesta kuolemasta, on vuosittain useampia.

Ilmi tulevat henkirikokset tulevat poliisin tietoon yleensä suhteellisen nopeasti. Katsauskauden henkirikoksista 65 prosenttia tuli poliisin tietoon tekopäivänä ja 12 prosenttia seuraavan päivän kuluessa. Kolmen vuorokauden sisällä teoista oli tullut ilmi 84 prosenttia. Viikkoa pidempään ilmitulo oli kestänyt 10 prosentissa tapauksia.

Rikoksista runsas puolet (56 %) oli tullut poliisin tietoon tekijän tai silminnäkijän hälytettyä apua tai poliisin paikalle. Ruumiin löytymisen kautta ilmi oli tullut 21 prosenttia, ilmiannon kautta kahdeksan prosenttia ja muun rikoksen tutkinnan yhteydessä neljä prosenttia. Silminnäkijöitä oli 43 prosentilla ajanjakson henkirikoksia.

Taulukko 12 Uhrin ruumiin hävittäminen henkirikoksissa 2010–2016

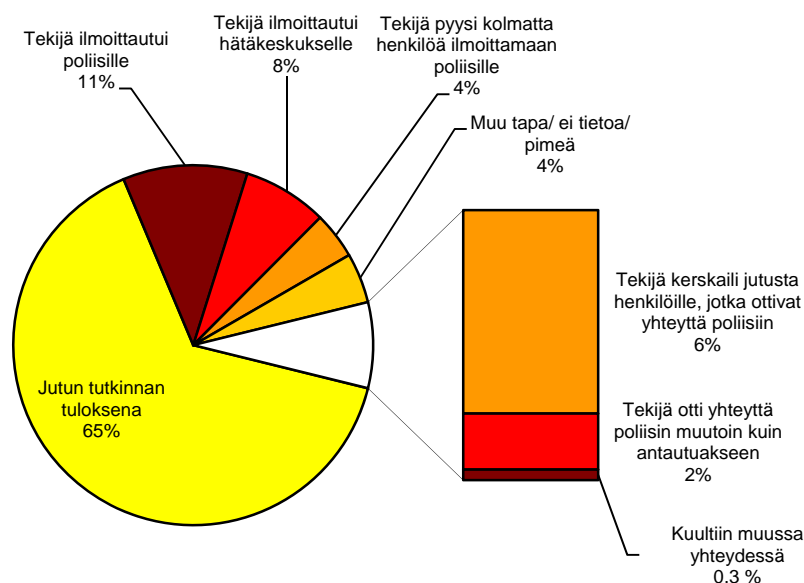
Toimenpide	%	N
Ruumiiseen ei kajottu	78	501
Ruumis pelkästään peitetty	6	41
Ruumis pelkästään siirretty surmaamispaikalta	3	19
Ruumis yritetty kätkeä/ tuhota	13	81
poltettu/ tapahtumapaikka poltettu	5	29
paloiteltu	3	18
upotettu/ jätetty veteen	3	17
haudattu maahan	1	8
Ei tietoa	0,2	1
Yhteensä	100	643

Rikoksen salaaminen ruumis kätkemällä oli suhteellisen harvinaista, vain 13 prosentissa ajanjakson henkirikoksia uhrin ruumis oli pyritty kätkemään tai tuhoamaan. Yleisin ruumiin tuhoamistapa oli rikospaikan polttaminen (taulukko 12).

5.2 Rikosten selvittäminen ja esitutkinta

Syyllisen henkilöllisyys kyetään selvittämään yleensä nopeasti. Katsauskauden henkirikoksista 78 prosenttia oli selvitetty vuorokauden kuluessa ja 89 prosenttia viikon kuluessa ilmi tulosta. Kuukautta pidempään selvittäminen oli kestänyt kuudessa prosentissa rikoksia. Jakson tietokantaan kirjatusta rikoksista yhdeksän (1,4 %) oli helmikuun lopussa 2018 tietokannassa edelleen kirjattuina pimeiksi.¹⁹

¹⁹ Huomioitaessa henkirikoksina tutkittavat katoamistapaukset ja tietokantaan toistaiseksi kirjaamattomat rikokset määrä oli 14 (2,1 %).

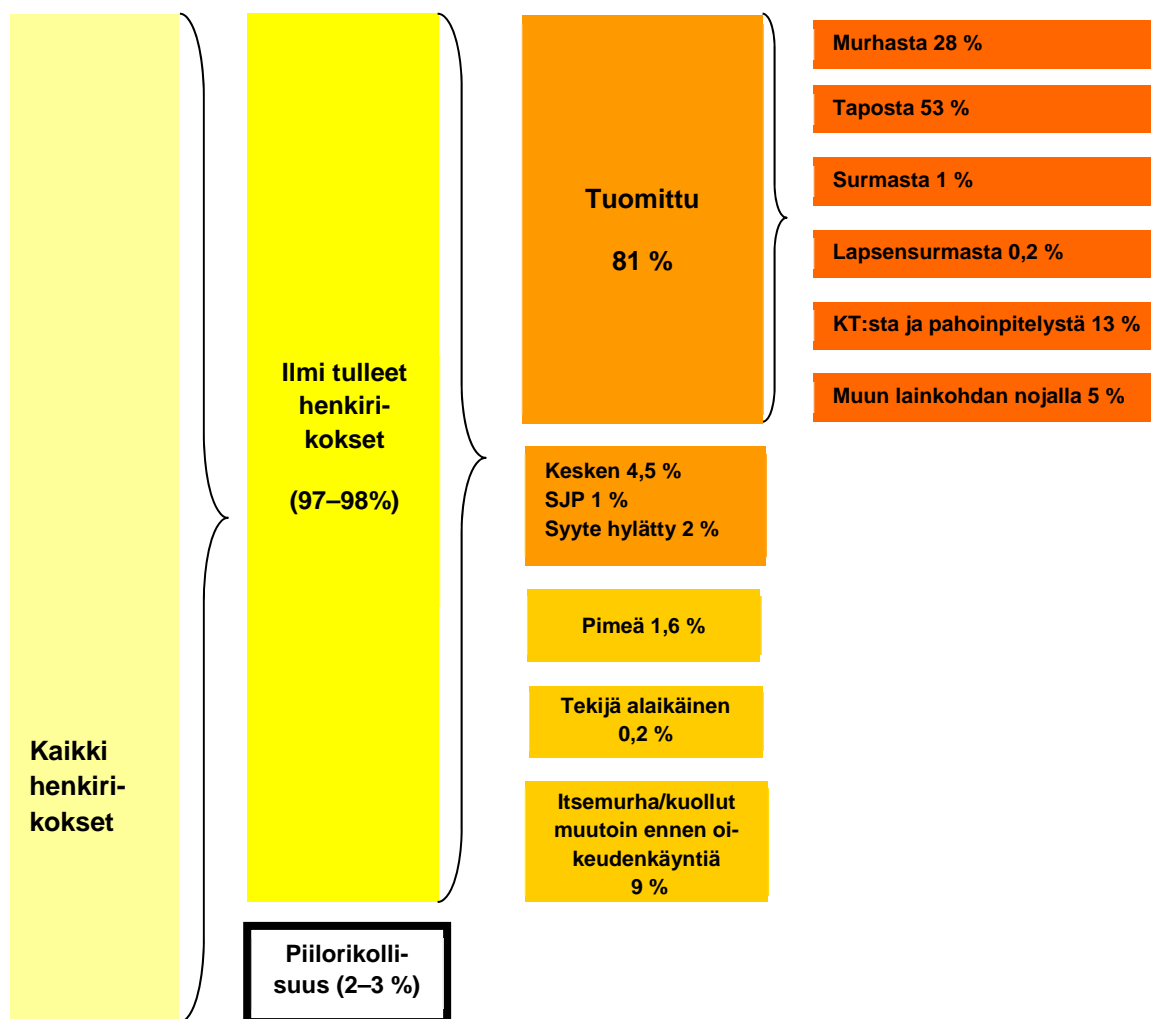
Kuvio 30 Epäillyn henkilöllisyyden selvittämistapa henkirikoksissa 2010–2016 (N=643)

Lähes kaksi kolmannesta katsauskauden henkirikoksista oli selvinnyt poliisin oman tutkinnan kautta, neljäsosassa rikoksia syyllinen oli ilmoittautunut itse joko suoraan, hätäkeskuksen tai kolmannen henkilön kautta poliisille (kuvio 30).

5.3 Oikeuskäsittely ja rangaistukset

Vuonna 2010–2016 poliisin tietoon tulleista henkirikoksista vajaata kahta prosenttia ei kyetty selvittämään ilmi tuloa seuranneen vuoden aikana. Selvitetyistä rikoksista yhdeksässä prosentissa tekijä surmasi itsensä rikoksen yhteydessä tai välittömästi sen jälkeen tai kuoli muista syistä ennen syytteen nostamista. Rikoksista yhdessä prosentissa syyttäjä oli tehnyt syyttämättäjäättämisspäättöksen, lähes aina perusteena oli ollut puutteellinen näyttö rikoksen tapahtumisesta.

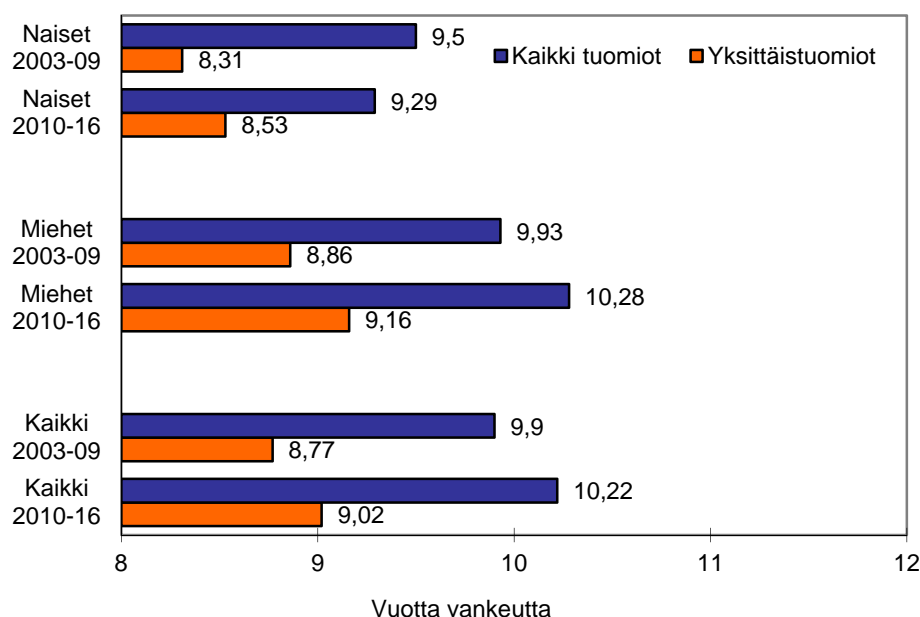
Jutuista, joista tiedot oikeuskäsittelystä oli saatavissa, yhdessä (0,2 %) epäilty oli alle 15-vuotias, eikä siten rikosoikeudellisesti vastuunalainen. Kaiken kaikkiaan ajanjaksolla ilmi tulleista henkirikoksista 83 prosentissa epäiltyä vastaan nostettiin syyte ja 71 prosentissa syytetty tuomittiin rangaistukseen. Kahdessa prosentissa rikoksia syyte hylättiin näytön puuttumisen johdosta ja 11 prosentissa epäilty jätettiin syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta (kuvio 31).

Kuvio 31 Vuosina 2010–2016 ilmi tulneiden henkirikosten selvittäminen ja oikeuskäsittely (N=643)

Rangaistukseen tuomituista syytetyistä 81 prosenttia tuomittiin alioikeudessa tahalliseen henkirikoksesta, 14 prosenttia pahoinpitelyrikoksesta ja kuolemantuottamusrikoksesta ja viisi prosenttia jonkin muun lainkohdan nojalla (yleensä joko kuolemantuottamusrikoksesta tai pahoinpitelyrikoksesta). Pääosa rangaistukseen tuomituista (55 %) tuomittiin taposta, murhasta tuomittiin 25 prosenttia.

Kaiken kaikkiaan ajanjakson henkirikoksista epäillyistä 58 prosenttia tuomittiin tahalliseen henkirikoksesta myös rangaistukseen, muiden lainkohtien nojalla teostaan rangaistukseen tuomittiin 13 prosenttia.

Kuvio 32 Keskirangaistus vuosina 2003–2009 ja 2010–2016 tehdyistä tapoista tuomitun sukupuolen ja tuomiotyyppin mukaan (käräjäoikeudet)²⁰

Rikoslain mukaan rangaistuksena murhasta on elinkautinen vankeus. Lievennettyä rangaistusteikkoo noudatettaessa murhasta tuomitaan määräaikaiseen vankeuteen. Katsauskauden murhasta käräjäoikeudessa rangaistukseen tuomituista 93 prosenttia tuomittiin elinkautiseen ja seitsemän prosenttia määräaikaiseen vankeuteen. Elinkautiseen vankeuteen tuomittujen osuus oli naisista ja miehistä yhtä suuri. Murhasta tuomittujen määräaikaisten vankeusrangaistusten keskipituus oli 12 vuotta 1 kuukausi 21 päivää. Rikosseuraamuslaitoksen tietojen mukaan kuluvalle vuosituhannella ehdonalaisten vapauten päässeet elinkautisvangit ovat suorittaneet vankeusrangaistustaan keskimäärin 14 vuotta, suoritettu rangaistusaika on tosin vaihdellut suhteellisen paljon.²¹ Määräaikaisesta vankeustuomiosta suoritetaan nykyisin yleensä puolet ennen ehdonalaisten vapauten pääsyä.

Rikoslain mukainen rangaistus taposta on kahdeksasta kahteentoista vuotta vankeutta. Lievennettyä rangaistusteikkoo noudatettaessa taposta voidaan tuomita myös kahdeksaa vuotta lyhyempiä vankeusrangaistuksia. Käräjäoikeuksissa katsauskaudella taposta tuomittujen miesten keskirangaistus oli 10 vuotta 3 kuukautta ja naisten 9 vuotta 3 kuukautta vankeutta. Yksittäistuomioissa, joissa tappo oli ainoa rangaistuksen peruste, miesten keskirangaistus oli 9 vuotta 2 kuukautta ja naisten 8 vuotta 6 kuukautta vankeutta (kuvio 32).²²

Taposta miehille tuomitut vankeusrangaistukset olivat katsauskaudella keskimäärin selvästi pidempiä kuin vuosina 2003–2009. Naisille tuomituissa rangaistuksissa vastaavaa muutosta ei ollut havaittavissa (kuvio 32).

Laissa määrätty rangaistus surmasta on neljästä kymmeneen vuotta vankeutta. Katsauskaudella keskirangaistus surmasta oli käräjäoikeuksissa 4 vuotta

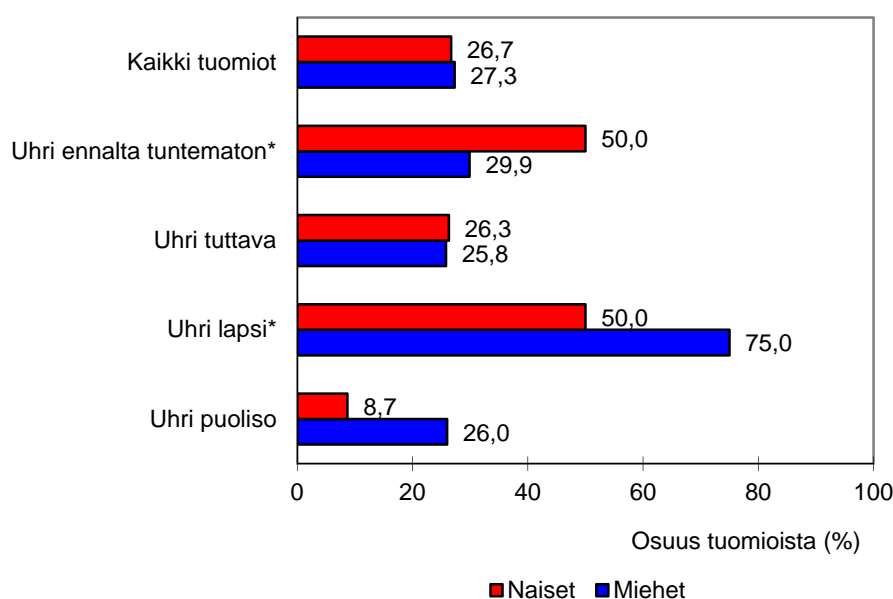
²⁰ Ei sisällä alentuneesti syyntakeisina tuomittuja.

²¹ Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2016, taulukko 12.

²² Sisältää myös alentuneesti syyntakeisina tuomitut.

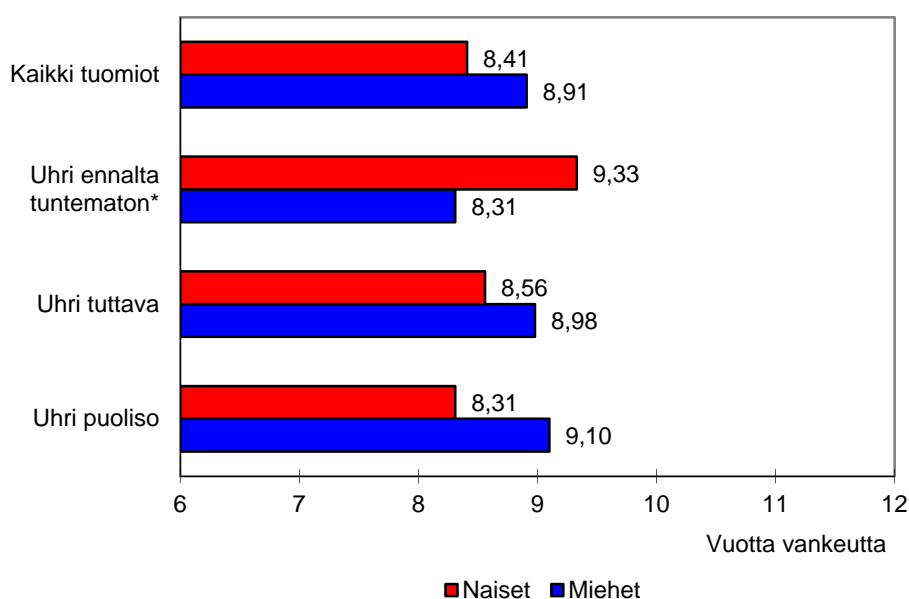
6 kuukautta vankeutta. Pahoinpitelyrikokseen liittyneestä kuolemantuottamusrikoksesta tuomituista rangaistuksista 75 prosenttia oli ehdottomia vankeusrangaistuksia ja 25 prosenttia ehdollisia vankeusrangaistuksia. Ehdottomien vankeusrangaistusten pituus vaihteli 1 vuodesta 7 vuoteen 8 kuukauteen.

Kaiken kaikkiaan katsauskaudella tehdyistä henkirikoksista käräjäoikeuksissa rangaistukseen tuomituista 22 prosenttia tuomittiin elinkautiseen vankeusrangaistukseen, 3 prosenttia ehdottomaan määräaikaiseen vankeusrangaistukseen pakolaitoslausumalla, 69 prosenttia ehdottomaan määräaikaiseen vankeusrangaistukseen, viisi prosenttia ehdolliseen vankeusrangaistukseen, 0,2 prosenttia yhdyskuntapalvelurangaistukseen ja yksi prosentti sakkorangaistukseen.

Kuvio 33 Murhasta tuomittujen osuus vuosina 2010–2016 tehdyistä henkirikoksista tuomitun sukupuolen ja rikoksen uhrin mukaan (käräjäoikeudet; kaikki tuomiot; *suhdeluku perustuu miesten (lapsi) tai naisten (tuntematon) osalta alle kymmeneen tuomioon)

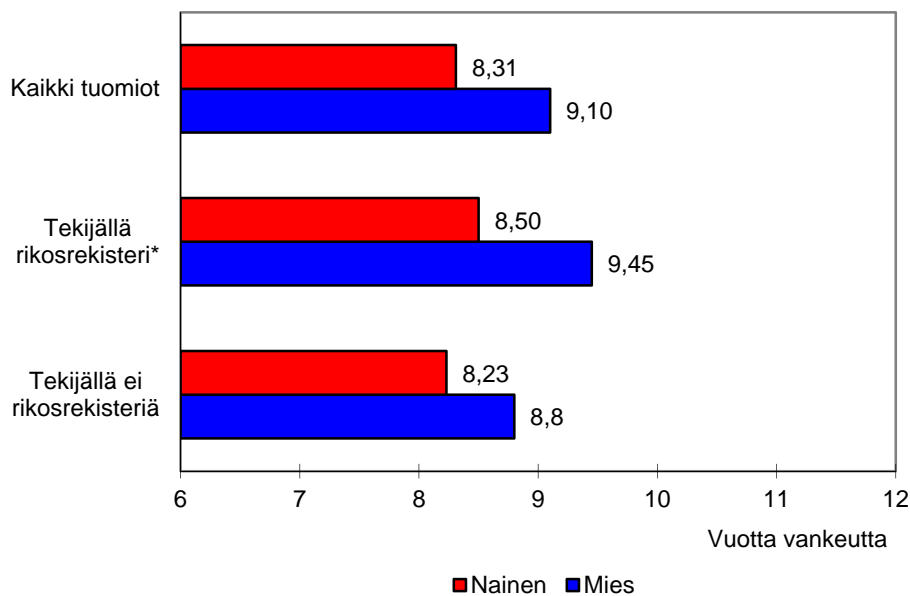
Rikosnimikkeen valinnan suhteen käräjäoikeuksissa henkirikoksista tuomitut rangaistukset olivat katsauskaudella yhtä ankaria naisille ja miehille, 27 prosenttia tuomittiin murhasta. Uhrin ja tekijän suhde ei yleensä näyttäisi vaikuttaneen rikosnimikkeen valintaan. Tosin puolisoihin ja seurustelukumppaneihin kohdistuneiden henkirikosten rangaistuskäytännössä oli huomattava ero tuomittujen miesten ja naisten välillä. Puolisonsa surmanneista miehistä tuomittiin murhasta 26 prosenttia, naisista yhdeksän prosenttia. Ero oli kuitenkin näennäinen, sillä se liittyi eroon suunnitelmallisen väkivallan yleisyydessä teoissa, ei tuomitun sukupuoleen (kuvio 33).

Kuvio 34 Vuosina 2010–2016 tehdystä taposta tuomittujen keskirangaistus käräjäoikeuksissa tuomitun sukupuolen ja rikoksen uhrin mukaan (yksittäistuomiot; *laskelma perustuu naisten osalta alle kymmeneen tuomioon)²³

Miehille käräjäoikeuksissa taposta yksittäistuomioissa tuomitut rangaistukset olivat keskimäärin 6 kuukautta naisille tuomittuja pidempiä (kuvio 34). Syy löytyi puolisoon tai seurustelukumppaniin sekä tuttaviin kohdistuneista henkirikoksista tuomituista rangaistuksista. Miehillä ne olivat parisuhdetapoissa keskimäärin 9 kuukautta ja tuttaviin kohdistuneissa henkirikoksissa 5 kuukautta pidempiä kuin naisilla. Parisuhteessa tehdyissä tapoissa syynä ei näyttänyt olevan pelkästään se, että tuomituilla miehillä oli keskimäärin rankempi rikostausta kuin naisilla: ero oli havaittavissa sekä rikosrekisterin omanneiden että omaamattomien tuomittujen kohdalla (kuvio 35).

²³ Sisältää myös alentuneesti syyntakeisina tuomitut.

Kuvio 35 Vuosina 2010–2016 tehdystä tekijän parisuhdekumppaniin kohdistuneesta taposta tuomittujen keskirangaistus käräjäoikeuksissa tuomitun sukupuolen ja rikostaustan mukaan (yksittäistuomiot; *laskelma perustuu naisten osalta alle kymmeneen tuomioon)²⁴

Vaikuttaisi siltä, että alioikeuksien tuomiokäytäntö on tällä hetkellä nimenomaan parisuhteessa tapahtuvissa henkirikoksissa jossain määrin eriytynyt riippuen syytetyn sukupuolesta.

²⁴ Sisältää myös alentuneesti syyntakeisena tuomitut.

6 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Suomessa surmataan ihmisiä tällä hetkellä vähemmän kuin koskaan aiemmin tunnetun historiamme aikana. Kun 1980- ja 1990-luvuilla tahallisisissa henkirikoksissa kuoli kuolemansyytietojen mukaan vuosittain vielä 150 suomalaista, on määrä vuodesta 2012 alkaen ollut alle 80:nen. Lasku näkyy samanlaisena myös poliisitalostossa ja henkirikosseurannassa. Se on siten mitä ilmeisimmin todellinen, eikä ole myöskään rajoittunut Suomeen, vaan samantapainen kehitys on havaittavissa kautta läntisen maailman. Selityksiä on etsitty väestön vanhenemisesta (Euroopassa), rutiinitoimintojen muutoksista (muun muassa sosiaalisen median läpimurrosta), langattoman viestinnän kehityksestä (ja sen vaikutuksista muun ohessa ensihoitoon), tilannetorjunnan, valvonnan ja sosiaalisen kontrollin tehostumisesta (erityisesti Yhdysvalloissa) ja yleisemmistä kulttuurisista muutoksista (koko läntinen maailma). Tyhjentävää selitystä ei toistaiseksi kuitenkaan ole löydetty. Suomessa muutos on tapahtunut erityisesti miesten alkoholisisidonnaisessa väkivallassa ja vaikuttaisi olevan jyrkin perinteisten korkean riskin väestöryhmien ulkopuolella.

Henkirikollisuuden yleisrakenne on rikollisuuden vähenemisestä huolimatta pysynyt toistaiseksi muuttumattomana. Tyypillinen suomalainen henkirikos on edelleenkin yksityisasunnossa tehtävä ryppyriitatappo. Aseena on keittiöveitsi ja tekoajankohtana viikonloppu. Syyllinen ja uhri ovat tuttuja, keski-ikäisiä, yksin asuvia, työelämästä syrjäytyneitä, alkoholisoituneita miehiä, joilla on takanaan useita aiempia väkivaltarikostuomioita. Henkirikoksiin syyllistyvillä on kuitenkin yleensä selvästi rankempi väkivaltarikostausta kuin rikosten uhreilla. Surmaajat ovat myös pääsääntöisesti uhrejaan nuorempia. Ei siten näyttäisi olevan täysin sattumanvaraista kuka ryppyporukoissa surmaa ja kuka joutuu surmatuksi. Tekohetkellä osapuolet ovat yleensä 1–3 promillen humalassa, uhrin vahvemmin päihtyneitä kuin rikosten tekijät.

Mikäli nykykehitys jatkuu, odotettavissa lienee henkirikollisuutemme rakenteen osittainen ”länsieurooppalaistuminen”: naisten osuus uhreista ja lähisuhdeväkivallan osuus kokonaishenkirikollisuudesta tullevat kasvamaan, rikollisuuden ikärakenne tulee luultavasti jonkin verran nuorentumaan ja etnisten vähemmistöjen osuus tekijöistä ja uhreista lisääntymään. Nämä muutokset johtuvat siitä, että keski-ikäisten suomalaismiesten väkivallanteot ja väkivaltakuolleisuus ovat viime vuosina vähentyneet nopeammin kuin muiden väestöryhmien. Väkivaltamme vahva alkoholisisidonnaisuus ja keskittyminen työelämästä syrjäytyneiden päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään sen sijaan tuskin katoavat kovinkaan pian. Ne ovat vakaita yhteispohjoismaisia väkivaltarikollisuuden piirteitä, jotka eivät vaikuttaisi olevan juurikaan sidoksissa väkivallan yleistason.

Viime vuosien perinteisestä yleiskuvasta poikkeavista uusista rikostyypeistä suurin uhka saattaa tulevaisuudessa muodostua terveyden- ja vanhustenhuollon potilaisiin hoitohenkilöstön toimesta kohdistuvista henkirikoksista. Väestön vanheneminen, palveluiden tarpeen ja niiden tarjoajien määrän moninkertaistuminen ja kyseisten rikosten erityispiirteet voivat johtaa rikostyyppien yleistymiseen tulevaisuudessa. Ei ainoastaan Suomessa, vaan myös kansainvälisesti tämän tyyppiselle rikollisuudelle on ominaista vaikea ennalta ehkäistävyys ja alhainen kiinnijäämisriski, mistä johtuen rikossarjat muodostuvat usein pitkiksi ja niissä surmattujen henkilöiden määrät suuriksi.

Toisen tyyppisestä uudesta ilmiöstä esimerkki oli viime vuoden elokuussa Turun keskustassa tehty terrori-isku, jossa surmattiin kaksi ja haavoitettiin kahdeksaa naista. Vaihteleviin ideologisiin ajatuskulkuihin perustuneita joukkomurhia on kuluvalle vuosituhannella maassamme tehty tai yritetty tehdä (ja myös estetty) useampia. Tähän saakka tekijät, vaikkakaan eivät ideologiset taustat, ovat kaikki olleet kotoperäisiä. Turun isku oli ensimmäinen islamistinen terrori-isku maassamme. Tekijä oli marokkolainen Euroopassa eri statuksilla ja identiteeteillä jo pidempään ajalehtinut toimeton mies. Hänen yhteytensä Suomeen tai suomalaisiin olivat ilmeisen ohuet, motiivista ja tekijän yhteyksistä islamistisiin liikkeisiin antaa lähikuukausina selvyyttä oikeusprosessi. Rikoksen esitutkinta on päättynyt.

Naapurimaassamme Ruotsissa henkirikollisuus on kääntynyt vuoden 2014 jälkeen selvään kasvuun. Taustalla ei ole ollut kansainvälinen tai kansallinen terrorismi, vaan etnisten rikollisryhmien keskinäinen väkivalta, jonka uhreiksi on joutunut myös täysin sivullisia, väärään aikaan väärässä paikassa olleita ihmisiä. Vuosittain surmattujen määrä on lisääntynyt muutamassa vuodessa 20–30 surmatulla aiempaan nähden. Suomessa tilanne on Ruotsiin tai muihin Pohjoismaihin nähden toistaiseksi toinen: uusien etnisten vähemmistöjen rooli henkirikollisuudessa on edelleen pieni, etnisen järjestäytyneen rikollisuuden vieläkin pienempi. Nykytilanne ei kuitenkaan ole tae siitä, että tilanne säilyisi ongelmattomana myös tulevaisuudessa. Olisi hyvä selvittää, missä Skandinavian maissa on epäonnistuttu, ja pyrkiä välttämään samojen yhteiskunnallisten ongelmien kehittyminen täällä. Näin toivottavasti vastuunalaisissa viranomaisissa ja poliittisissa päätöksentekojärjestelmissä jo toimitaankin.

Vuoden 2018 alussa tuli voimaan eräitä alkoholin saatavuuteen liittyviä lainmuutoksia. On kiinnostavaa nähdä, onko niillä vaikutuksia ja minkälaisia perinteisempään henkirikollisuuteen. Muun muassa Reino Sirénin tutkimukset osoittavat että viimeisten kahden vuosisadan aikana alkoholin kokonaiskulutuksen ja henkirikollisuuden tason muutosten välillä on Suomessa ollut selvä ja tilastollisestikin merkitsevä yhteys: kulutuksen noustessa henkirikosten määrä on kasvanut ja vastaavasti kulutuksen laskiessa rikosten määrä on vähentynyt. On vaikea uskoa, että tuo aiempi yhteys olisi yhtäkkiä täysin kadonnut. Toisaalta, sitä mikä on lainsäädännön muutosten vaikutus kokonaiskulutukseen, on toistaiseksi liian aikaista arvioida.

Henkirikosten määrän viime vuosien laskun ohella positiivista on se, että henkirikosten selvitysaste on edelleen säilynyt maassamme erittäin korkeana – kaikista poliisihallinnossa tapahtuneista muutoksista huolimatta. Luultavasti henkirikosten määrän puolittuminen on omalta osaltaan helpottanut muutosten rikostutkintaan kohdistamia paineita. Ei ole kuitenkaan itsestäänselvyys, että myönteinen rikollisuuskehitys jatkuu tulevaisuudessa, joten väkivaltarikostutinnan ja kuolemansyyntutkintajärjestelmän riittävästä resurssoinnista ja työntekijöiden nykyisestä korkeasta ammattitaidosta ja työmoraalista tulisi pitää hyvää huolta.

Kirjallisuutta

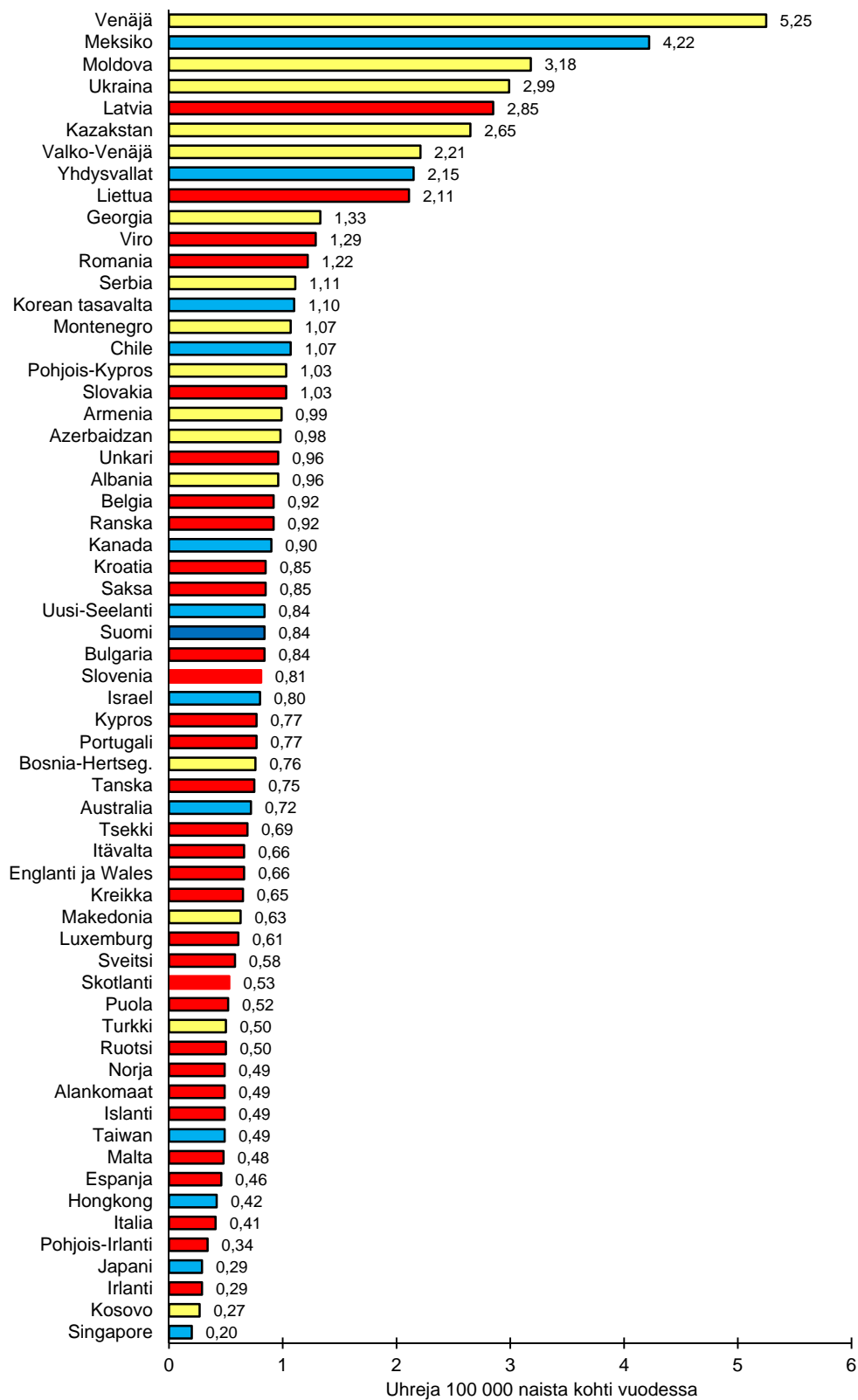
- Browne, Angela & Williams, Kirk R. & Dutton, Donald G. (1999). *Homicide Between Intimate Partners*. Teoksessa M. Dwayne Smith & Margaret A. Zahn (toim.). *Studying and Preventing Homicide. Issues and Challenges*. Thousand Oaks: Sage.
- Ervasti, Kaijus (1992). *Murhamiehen muotokuva. Matti Haapoja 1845–1895*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3/1992. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- European Report on Preventing Violence and Knife Crime among Young People (2010). Copenhagen: WHO Europe.
- van Dijk, Jan (2006). *The ICVS and Beyond: Developing a Comprehensive Set of Crime Indicators*. Teoksessa Kauko Aromaa & Terhi Viljanen (toim.). *International Key Issues in Crime Prevention and Criminal Justice*. Heuni Publication 50. Helsinki: Heuni. www.heuni.fi/uploads/gg4fgo83lmb.pdf
- Eisner, Manuel (2008). *Modernity Strikes Back? A Historical Perspective on the Latest Increase in Interpersonal Violence (1960–1990)*. *International Journal of Conflict and Violence*, Vol. 2 (2) 2008, 288–316.
- Eisner, Manuel (2015). *From swords to words: does macro-level change in self-control predict long-term variation in levels of homicide?* *Crime & Justice: A review of research*, Vol. 43, Michael Tonry (toim.). Chicago: University of Chicago Press.
- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Lehti, Martti & Aaltonen, Mikko (2015). *Comparing trends in infanticides in 28 countries, 1960–2009*. *Journal of Scandinavian Studies in Crime Prevention and Criminology*, Vol. 16, Issue 2, 2015, 175–193.
- Granath, Sven & Johanna Hagstedt & Janne Kivivuori & Martti Lehti & Soenita Ganpat & Marieke Liem & Paul Nieuwbeerta (2011). *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. A First Study on the European Homicide Monitor Data*. The Swedish National Council for Crime Prevention Research Report 2011:15; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 259. Stockholm: Brå. <http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Kriminologisentutkimusyksikonjulkaisut/1302674251193>
- Hakko, Helinä (2000). *Seasonal Variation of Suicides and Homicides in Finland – with special attention to statistical techniques used in seasonality studies*. Acta Universitatis Ouluensis D 583. Oulu: Oulun yliopisto. <http://herkules.oulu.fi/isbn9514256042/isbn9514256042.pdf>
- Hedman, Henry (2009). *Suomen romanikieli: sen asema yhteisössään, käyttö ja romanien kieliasenteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 8. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Hinkkanen, Ville (2010). *Rikollisuuden kustannukset. Teoksessa Rikollisuustilanne 2009. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Huttunen, Lassi (1958). *Etelä-Pohjanmaan henkirikollisuudesta vv. 1749–1900*. Historiallinen arkisto 56. Helsinki.
- Häkkänen, Helinä (2005). *Homicide by ligature strangulation in Finland: Offence and offender characteristics*. *Forensic Science International* 152 (2005), 61–64.
- Häkkänen, Helinä & Hagelstam, Camilla (2003). *Nuoret henkirikosten tekijöinä: viime vuosien kehityspiirteet ja niiden taustat*. *Rikostutkimus 2002*, 31–40.
- Häkkänen, Helinä & Laajasalo, Taina (2003). *Background characteristics of mentally ill homicide offenders – a comparison of five diagnostic groups*. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*.
- Häkkänen, Helinä & Laajasalo, Taina (2005). *Offence and offender characteristics among two groups of Finnish homicide offenders with schizophrenia: Comparison of early- and late-start offenders*. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, March 2005 16(1), 41–59.

- Häkkänen, Helinä & Laajasalo, Taina (2006). Homicide Crime Scene Behaviors in a Finnish Sample of Mentally Ill Offenders. *Homicide Studies* Volume 10 Number 1, 1–22.
- Jaakkola, Risto (1986). Veli Verkko. Moraalistatistikko ja Suomen ensimmäinen kriminologi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 81. Helsinki.
- Kauppi, Anne & Kirsti Kumpulainen & Kari Karkola & Tuija Vanamo & Juhani Merikanto (2010). Maternal and Paternal Filicides: A Retrospective Review of Filicides in Finland. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, Volume 38, Number 2, 229–238.
- Keskisarja, Teemu (2008). Suomen ainoa sarjamurhaaja. Juhani Adaminpojan rikos ja rangaistus. Jyväskylä: Atena.
- Keskisarja, Teemu (2010). Vääpeli T:n tapaus ja muita kertomuksia suomalaisesta terroristista. Jyväskylä: Atena.
- Keskisarja, Teemu (2011). Kyynelten kallio. Helsinki: Siltala.
- Kivivuori, Janne (1999). Suomalainen henkirikos. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159, Helsinki.
- Kivivuori, Janne (2001). Patterns of Criminal Homicide in Finland 1960–1997. In Tapio Lappi-Seppälä (ed): *Homicide in Finland. Trends and Patterns in Historical and Comparative Perspective*. National Research Institute of Legal Policy, Publication 181, Helsinki.
- Kivivuori, Janne (2002). Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 3:1, 6–21.
- Kivivuori, Janne & Lehti, Martti (2000). The Social Composition of Homicide in Finland, 1960–2000. *Acta Sociologica* 49:1, 67–82.
- Kivivuori, Janne & Lehti, Martti (2011). Homicide in Finland and Sweden. Teoksessa: *Crime and Justice in Scandinavia* (toim. Michael Tonry & Tapio Lappi-Seppälä), volume 40. Chicago: The University of Chicago Press.
- Koskela, Kari (2002). Huligaanit. Katuelämää Sörkassa suurlakosta sisällissotaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 870. Helsinki: SKS.
- Koskivirta, Anu (2001). Sisäinen vihollinen. Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosina. Helsinki: Yliopistopaino.
- Koskivirta, Anu (2003). *The Enemy Within. Homicide and Control in Eastern Finland in the Final Years of Swedish Rule 1748–1808*. *Studia Fennica Historica* 5. Helsinki: SKS.
- Koskivirta, Anu (2014). Kuolemansyyn selvittäminen. Lainsäädäntö, vastuuviranomaiset ja asiakirja-aineistot Suomessa 1600-luvulta nykyaikaan. *Genos* 4/2014, 194–209.
- Koskivirta, Anu (2015). Aviottomat äidit ja lapsisurmat autonomian ajan alkupuolella n. 1810–1860. *Genos* 3/2015, 163–174.
- Koskivirta, Anu (2015). Riitamaa ja rajakahakat Savonlinnan kiilassa. *Genos* 2/2015, 66–80.
- Laajasalo, Taina (2007). Finnish Homicides and Mental Disorders: An investigation of offence and offender characteristics. Helsingin yliopisto, psykologian laitos. Väitöskirja. Helsinki.
<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/4037/finnishh.pdf?sequence=1>
- Lappalainen, Antti (2001). Savon metsärosvojen jäljillä. Helsinki: SKS.
- Lappalainen, Antti (2003). Valat ja valheet. Juhana Paavonpoika Ruotsalaisen salamurha Nilsissä 1830. Helsinki: SKS.
- Lappi-Seppälä, Tapio & Lehti, Martti (2015). Cross-comparative perspectives on global homicide trends. Teoksessa Michael Tonry (toim.): *Why Crime Rates Fall, and Why They Don't*. *Crime and Justice* Vol 43. Chicago: University of Chicago Press 2015, 135–230.
- Lauerma, Hannu (2009). Pahuuden anatomia: pahuus, hulluus, poikkeavuus. Helsinki: Edita.

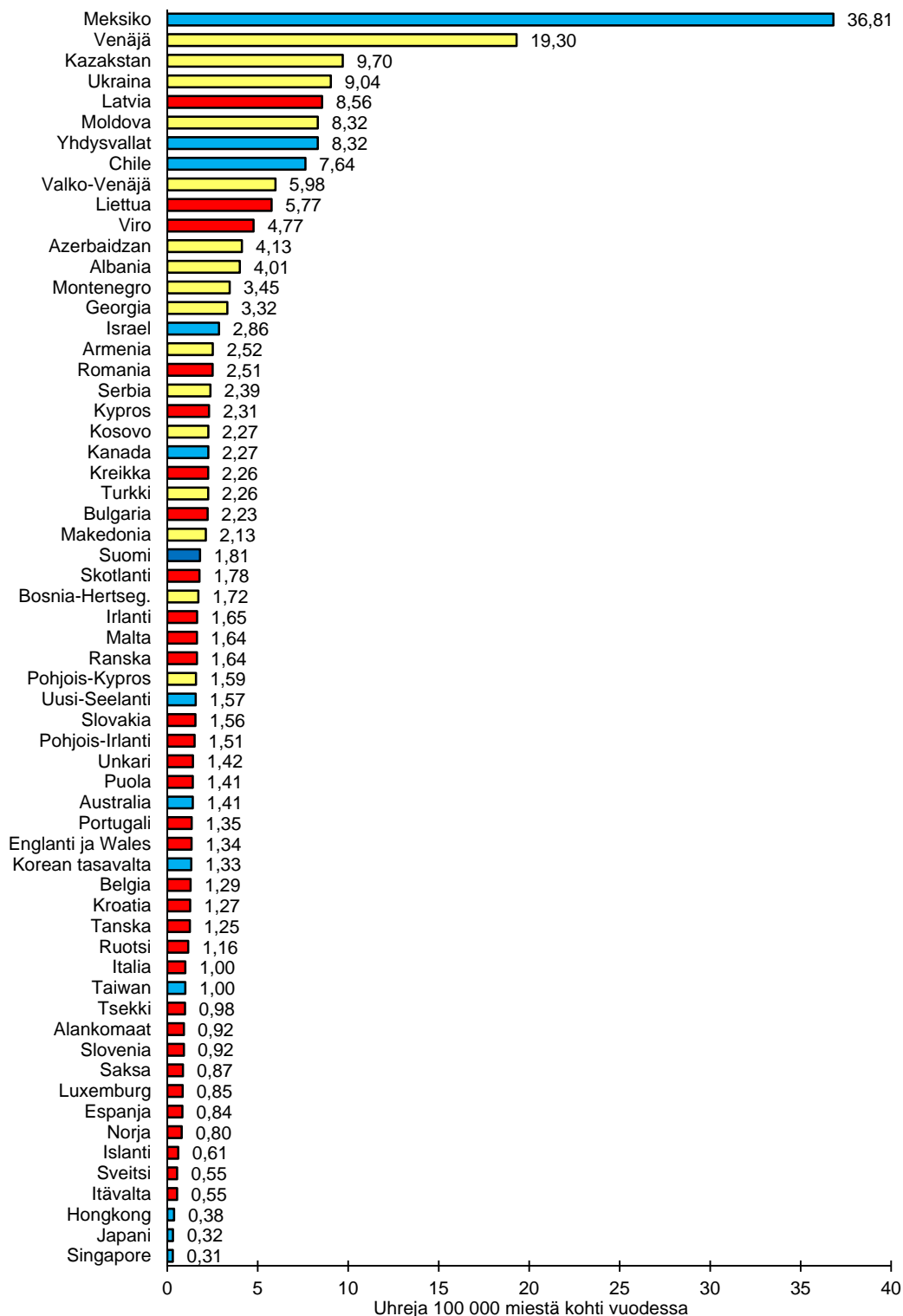
- Lehti, Martti (2001). Väkivallan hyökyaalto. 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 178. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, Martti (2002). Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista. Oikeus 2002:14. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lehti, Martti (2007). Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 78, Helsinki.
- Lehti, Martti (2011). Homicide in Finland. Teoksessa: Handbook in European Homicide Research (toim. Marieke Liem & William Pridemore). New York: Springer.
- Lehti, Martti (2015). Homicide Drop in Finland, 1996–2012. Journal of Scandinavian Studies in Crime Prevention and Criminology, Vol. 15, Issue 2, 2014, 182–199.
- Lehti, Martti & Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Danielsson, Petri & Hinkkanen, Ville & Niemi, Hannu & Sirén, Reino & Suonpää, Karoliina (2014). Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki.
- Matikainen, Olli (1995). Iskuin ja lyönnein. Väkivalta ja käräjät Käkisalmen läänissä 1618–1651. Jyväskylän yliopiston historian laitoksen Suomen historian julkaisuja 22. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Matikainen, Olli (2002). Verenperijät. Väkivalta ja yhteisön murros itäisessä Suomessa 1500–1600-luvuilla. Bibliotheca Historica 78. Helsinki: SKS.
- Niewbeerta, Paul & Leistra, Gerlof (2007). Dodelijk geweld. Moord en doodslag in Nederland. Amsterdam: Balans.
- Niku, Risto (2004). Ministeri Ritavuoren murha. Helsinki: Edita.
- Nikunen, Minna (2005). Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa. Tampere: Tampere University Press.
- Paanila, Jarmo (2004). Vaarallisten rikoksenuusijoiden uusimisriskiin vaikuttavat tekijät Suomessa 1971–1995, Kuopion yliopiston julkaisuja D 337, Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Pajujoja, Jussi (1995). Väkivalta ja mielentila. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A 201. Jyväskylä: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Pajujoja, Jussi & Salminen, Markku (1996). Kadonneet henkilöt. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- Pernanen, Kai (1991). Alcohol in Human Violence. New York: Guilford Press.
- Poijula, Soili (2010). Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:21. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Pridemore, William Alex (2003). Demographic, Temporal, and Spatial Patterns of Homicide Rates in Russia. European Sociological Review, Vol. 19, No. 1, 41–59.
- Putkonen, Anu (2008). Mental Disorders and Violent Crime. Epidemiological Study on Factors Associated with severe Violent Offending. Kuopion yliopiston julkaisuja D 422. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Putkonen, Hanna (2003). Homicidal Women in Finland 1982–1992. Helsinki: Publications of the National Public Health Institute KTL A5/2003.
http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/julkaisusarja_a/2003a5.pdf
- Pyrrö, Leena (1973). Henkirikokset Suomessa 1969–1972. Kriminologisen tutkimuslaitoksen julkaisuja M 23. Helsinki: Kriminologinen tutkimuslaitos.
- Rajala, Juha (2004). Kurittajia ja puukkosankareita. Väkivalta ja sen kontrollointi Kannaksen rajaseudulla 1885–1917. Bibliotheca historica 87. Helsinki: SKS.
- Rautelin, Mona (2015). Cryptic Pregnancies and their Legal Consequences in Pre-Modern Finland. Social History of Medicine, Vol. 28, Issue 4, 663–685.
- Savolainen, Jukka & Lehti, Martti & Kivivuori, Janne (2008). The Historical Origins of a Cross-National Puzzle. Homicide Studies, Volume 12, Number 1, 2008, 67–89.

- Skardhamar, Torbjørn & Aaltonen, Mikko & Lehti, Martti (2014). Immigrant Crime in Norway and Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Crime Prevention and Criminology*, Vol. 15, Issue 2, 2014, 107–127.
- Tiihonen, Jari & Lehti, Martti & Aaltonen, Mikko & Kivivuori, Janne & Kautiainen, Hannu & Virta, Lauri J. & Hoti, Fabian & Tanskanen, Antti & Korhonen, Pasi (2015). Psychotropic drugs and homicide: a prospective cohort study from Finland. *World Psychiatry* 14(2) 2015, 245–247.
- Tikkanen, Roope (2009). Predictions on violent reconvictions and mortality among impulsive alcoholic violent offenders: A prospective study. *Oikeuspsykiatrian väitöskirja, Helsingin yliopiston lääketieteellinen tiedekunta*
<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/46994/predicto.pdf?sequence=1>
- Verkko, Veli (1933). Biologisluontoisten tekijäin vaikutuksesta henki- ja pahoinpitelyrikollisuuteen. Tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli (1931). Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä I. Suomi ja sen naapurimaat. Tilastollis-metodologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli (1931). Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä II. Muut maat. Tilastollis-metodologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli (1951). Homicides and suicides in Finland and their dependence on national character. *Scandinavian studies in sociology* 3. Köbenhavn.
- Verkko, Veli (1949). Lähimmäisen ja oma henki. *Sosiaalipatologisia tutkimuksia Suomen kansasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B 33*. Jyväskylä.
- Verkko, Veli (1948). Maailman vanhin väkivaltatilasto. *Taulustolaitoksen 200-vuotismuiston johdosta*. Tilastokatsauksia 11–12/1948.
- Verkko, Veli (1936). Väkivaltarikollisuuden riippuvaisuus kansanluonteesta ja muista etnillisistä tekijöistä. Tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki.
- Viljanen, Terhi (1983). Henkirikokset Suomessa vuosina 1970–79. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 60. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Virkkunen, Matti (1974). Suicide Linked to Homicide. *Psychiatric Quarterly* 48/1, 276–282.
- Weizmann-Henelius, Ghitta & Viemerö, Vappu & Eronen, Markku (2003). The violent female perpetrator and her victim, *Forensic Science International*, Volume 133, Issue 3, 197–203.
- Weizmann-Henelius, Ghitta (2004). *Violent Female Perpetrators in Finland. Personality and Life Events*. Vaasa: Vanhan Vaasan sairaala.
- Ylikangas, Heikki (1976). Puukkojunkkarieitten esiinmarssi. Väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825. Keuruu: Otava.
- Ylikangas, Heikki (1990). A Historical Review of Violent Crime in Finland. Teoksessa: *Criminal Violence in Scandinavia* (toim. Annika Snare). *Scandinavian Studies in Criminology* 11. Oslo: Norwegian University Press.
- Ylikangas, Heikki (2000). Aikansa rikos historiallisen kehityksen valaisijana. Helsinki: WSOY.
- Ylikangas, Heikki (2001). What happened to violence? In: Heikki Ylikangas & Petri Karonen & Martti Lehti: *Five Centuries of Violence in Finland and the Baltic Area. History of Crime and Criminal Justice Series*. Columbus: Ohio State University Press.
- Ylikangas, Heikki (2003). *Nurmijärven rosvot*. Helsinki: WSOY.

Liite 1 Naisten henkirikosuolleisuus Euroopassa ja Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa (surmattuja 100 000 naista kohti vuodessa; viimeisten viiden vuoden keskiarvo)

Liite 2 Miesten henkirikoskuolleisuus Euroopassa ja Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa (surmattuja 100 000 miestä kohti vuodessa; viimeisten viiden vuoden keskiarvo)

Liite 3 Euroopan kääpiövaltioiden ja erillishallintoalueiden henkirikollisuuden taso (surmattuja 100 000 asukasta kohti vuodessa; suluissa mainitun jakson keskiarvo; Krimo)

Alue	Taso	Keskiväestö
Abhaasia (2012–2016)	3,9	242 600
Ahvenanmaa (2008–2017)	0,0	28 684
Andorra (2007–2014)	0,6	76 190
Artsahin tasavalta (Vuoristo-Karabah) (2012–2016)	1,8	147 600
Färsaaret (2008–2017)	0,6	48 957
Gibraltari (2008–2017)	1,7	29 300
Grönlanti (2007–2016)	9,7	56 290
Guernsey (2007–2016)	0,0	65 765
Jersey (2007–2016)	1,0	95 728
Liechtenstein (2007–2016)	0,8	36 832
Mansaari (2008–2017)	0,4	85 411
Monaco (2008–2017)	0,6	36 127
San Marino (2006–2015)	0,0	31 375
Transnistria (2012–2016)	3,6	492 080
Vatikaanivaltio (2008–2017)	0,0	450

Liite 4 Osapuolten suhde naisiin kohdistuneissa henkirikoksissa 2011–2017

Uhri oli tñän	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017*
Aviopuoliso	10	7	7	3	2	4	7
Avopuoliso	3	2	2	6	1	0	2
Seurustelukumppani	2	2	1	3	0	3	7
Ex-puoliso/seurustelukumppani	6	5	4	3	4	5	2
Partneri, samaa sukupuolta	0	0	0	0	0	0	0
Tytär	6	9	2	3	0	1	1
Äiti	1	3	1	0	3	3	2
Sisar	0	1	0	0	0	0	0
Muu sukulainen	0	1	0	1	0	0	1
Tuttava	5	5	5	4	4	2	3
Ennalta tuntematon	3	5	1	4	2	4	4
Suhde ei tiedossa	0	0	0	0	0	0	1
Juttu pimeä kirjaamishetkellä	1	1	0	0	0	0	1
Yhteensä	37	41	23	27	16	22	31

* Ennakkotieto.

Liite 5 Osapuolten suhde miehiin kohdistuneissa henkirikoksissa 2011–2017

Uhri oli tñän	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017*
Aviopuoliso	0	0	2	3	0	0	2
Avopuoliso	2	0	2	0	2	1	1
Seurustelukumppani	1	0	1	0	2	3	0
Ex-puoliso/seurustelukumppani	1	0	1	1	1	0	1
Partneri, samaa sukupuolta	1	0	0	1	0	1	0
Poika	4	4	3	4	2	1	1
Isä	3	1	1	3	0	4	0
Veli	3	0	2	1	2	1	0
Muu sukulainen	1	1	1	1	3	1	0
Tuttava	51	31	42	40	37	30	27
Ennalta tuntematon	6	9	9	5	17	10	8
Suhde ei tiedossa	0	0	0	0	0	1	3
Juttu pimeä kirjaamishetkellä	0	2	1	2	0	0	4
Yhteensä	73	48	65	61	66	53	47

* Ennakkotieto.

Liite 6 Alle 15-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneet henkirikokset tekotyypin ja tekijän mukaan vuosina 2008–2017

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017*
Surmaaja lapsen äiti										
Surmattu yksi oma lapsi (tapauksia)	0	5	2	2	3	2	1	1	1	0
Surmattu puoliso ja lapsi/lapsia (rikostapahtumia)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Surmattu useampia omia lapsia (rikostapahtumia)	0	0	0	1	1	0	2	0	0	0
Surmattuja lapsia (uhrien määrä)	0	5	2	4	5	2	6	1	1	0
Surmaaja lapsen isä										
Surmattu yksi oma lapsi (tapauksia)	1	0	0	0	1	2	1	0	0	1
Surmattu puoliso ja lapsi/lapsia (rikostapahtumia)	1	0	0	3	2	0	0	0	0	0
Surmattu useampia omia lapsia (rikostapahtumia)	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Surmattuja lapsia (uhrien määrä)	3	0	0	6	8	2	1	0	0	1
Surmaaja muu										
Yksi uhri	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Useampia lapsiuhreja (rikostapahtumia)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Surmattuja lapsia (uhrien määrä)	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Surmattuja lapsia kaikkiaan	4	5	2	10	13	4	7	1	1	1

* Ennakkotieto.